

Značaj posebnih ekonomskih zona za priljeve inozemnih izravnih ulaganja

Buršić, Larisa

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:397407>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

«Dr. Mijo Mirković»

LARISA BURŠIĆ

**ZNAČAJ POSEBNIH EKONOMSKIH ZONA ZA PRILJEVE INOZEMNIH IZRAVNIH
ULAGANJA**

Diplomski rad

JMBAG: 0303072609, redoviti student

Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Međunarodne financije

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Poslovna ekonomija

Znanstvena grana: Međunarodna ekonomija

Mentorica: prof. dr. sc. Ines Kersan-Škabić

Pula, veljača 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

«Dr. Mijo Mirković»

LARISA BURŠIĆ

**ZNAČAJ POSEBNIH EKONOMSKIH ZONA ZA PRILJEVE INOZEMNIH IZRAVNIH
ULAGANJA**

Diplomski rad

Pula, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidat za magistra poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	1
2. INOZEMNA IZRAVNA ULAGANJA – POJMOVNO ODREĐENJE, STRUKTURA I OBILJEŽJA.....	3
2.1. Obilježja inozemnih izravnih ulaganja	4
2.2. Uloga inozemnih izravnih ulaganja	4
2.3. Podjela inozemnih izravnih ulaganja	6
2.3.1. <i>Podjela inozemnih izravnih ulaganja prema svrsi.....</i>	6
2.3.2. <i>Podjela inozemnih izravnih ulaganja prema cilju.....</i>	7
2.3.3. <i>Podjela inozemnih izravnih ulaganja prema smjeru ulaganja.....</i>	8
2.3.4. <i>Podjela inozemnih izravnih ulaganja s obzirom na motive investitora.....</i>	8
2.4. Motivi za privlačenje inozemnih izravnih ulaganja	9
2.4.1. <i>OLI paradigma</i>	10
2.5. Strategija privlačenja inozemnih izravnih ulaganja.....	11
2.5.1. <i>Instrumenti privlačenja investicija</i>	12
3. ANALIZA KRETANJA INOZEMNIH IZRAVNIH ULAGANJA NA GLOBALNOJ RAZINI.....	14
4. OBILJEŽJA POSEBNIH EKONOMSKIH ZONA.....	22
4.1. Pojam i obilježja posebnih ekonomskih zona.....	22
4.2. Uloga posebnih ekonomskih zona	22
4.3. Izazovi za posebne ekonomske zone	26
4.3.1. <i>Ciljevi posebnih ekonomskih zona</i>	32
4.4. Čimbenici uspješnih posebnih ekonomskih zona.....	33
5. VAŽNOST POSEBNIH EKONOMSKIH ZONA ZA PRILJEVE INOZEMNIH IZRAVNIH ULAGANJA.....	35
5.1. Analiza posebnih ekonomskih zona Kine	35
5.1.1. <i>Značaj posebne ekonomske zone Shenzhen.....</i>	37
5.1.2. <i>Značaj posebne ekonomske zone Hainan</i>	39

5.1.3. Značaj posebne ekonomske zone Zhuhai	42
5.2. Analiza posebnih ekonomskih zona u Indiji	45
5.2.1. Značaj posebne ekonomske zone Santacruz Electronic Export Processing Zone (SEEPZ).....	46
5.2.2. Značaj posebne ekonomske zone Manikanchan	48
5.2.3. Značaj posebne ekonomske zone Surat	50
5.3. Analiza posebnih ekonomskih zona Latvije.....	54
5.3.1. Značaj posebne ekonomske zone Rezekne	55
5.3.2. Značaj posebne ekonomske zone Latgale	58
5.3.3. Značaj posebne ekonomske zone Liepaja	59
5.4. Analiza posebnih ekonomskih zona Srbije	61
5.4.1. Značaj posebne ekonomske zone Kragujevac.....	63
5.4.2. Značaj posebne ekonomske zone Subotica	65
5.4.3. Značaj posebne ekonomske zone Zrenjanin	66
6. ZAKLJUČAK.....	68
POPIS LITERATURE.....	70
POPIS TABLICA I GRAFIKONA	75
SAŽETAK.....	78
SUMMARY	79

1. UVOD

Trgovinska liberalizacija dovela je do pojačane integracije tržišta dobara i usluga, ali i kapitala.

Kako se opseg procesa globalizacije sve više širi, stvaraju se i potrebe za inovativnijim i produktivnijim aktivnostima, primjerice za osmišljavanjem načina za opstanak na globalnom tržištu. Neprestani proces globalizacije učinio je da mnoge zemlje promijene stav o važnosti inozemnih izravnih ulaganja. Otvaranje granica priljevima izravnih inozemnih ulaganja dio je reformiekonomija razvijenih država, odnosno otvaranja gospodarstva inozemnoj trgovini, razvoju strategija i ostvarivanja konkurentnosti među ostalim državama.

Poticaji koje zemlje pružaju učinili su ih interesantnijima i dostupnijima. U takvim uvjetima se i male države mogu natjecati za investicije ako stvore dovoljno atraktivan program potpora. Inozemna izravna ulaganja mogu pridonijeti razvoju država primateljica i zato se one maksimalno trude plasirati privlačan i inovativan paket poticaja za privlačenje ulagača, s obzirom na to koliko mogu ponuditi. Budući da sve više država djeluje u smjeru poticanja inozemnih izravnih ulaganja, tako raste i konkurencija među državama u borbi za priljeve takvih oblika investicija.

Konkurencija među državama ili regijama u nekoj državi za privlačenje inozemnih izravnih ulaganja može stvoriti probleme zemljama koje međusobno konkuriraju. Dok se sve države natječu u različitim okolnostima, teško je pojedinoj ostati izvan natjecanja. Državama su nove mogućnosti za poticanje rasta gospodarstva sve bliže i dostupnije te im je u cilju razvijati se u koraku s najnovijim tehnologijama radi napretka i povećanja nacionalnog blagostanja. Nekoliko je razloga zašto se države odlučuju na pothvate koji bi mogli značajno doprinijeti određenoj ekonomiji te nastoje osmisliti nove metode privlačenja inozemnih investicija. Jedan od razloga je uočljivost potencijalne koristi od priljeva inozemnih izravnih ulaganja promatrajući otvaranje novih radnih mjesta. No, jedan od problema s kojima se ekonomije suočavaju je nedostatak vlastitih resursa kojima bi lakše ostvarivali razvoj pa su prisiljeni dovesti inozemni kapital kako bi nadoknadili taj manjak, a i zadržali svoje mjesto u tržišnom natjecanju konkurencije.

Cilj rada je objasniti pojam inozemnih izravnih ulaganja (*engl. Foreign Direct Investment, FDI*) te navesti koja je njihova uloga, obilježja te kakve se strategije i načini koriste za njihovo privlačenje u određenu regiju. Također, svrha rada je prikazati njihov značaj za posebne ekonomske zone te kako utječu na rast i razvoj istih.

Diplomski rad je podijeljen na nekoliko povezanih poglavlja i podnaslova. Svaki od navedenih zasebno obrađuje cjelinu koja bolje objašnjuje pojedinu temu rada.

Prvo poglavlje je uvod kojim se započinje tema rada te ono o čemu će se pisati.

Drugo poglavlje definira pojam inozemnih izravnih ulaganja, njihovu strukturu te karakteristike. Također, objašnjena je i uloga inozemnih izravnih ulaganja. Nadalje, Inozemna izravna ulaganja dijele se u nekoliko kategorija te su klasificirana u radu prema svakoj od podjela. Zatim su objašnjeni motivi i strategija kojima se nastoji privlačiti takvu vrstu investicija.

Trećim poglavljem analiziraju se kretanja inozemnih izravnih ulaganja na globalnoj razini i prikazuju neto priljevi, ukupni priljevi i odljevi, zalihe FDI-a te priljevi grupacija zemalja s obzirom na njihov dohodak.

U četvrtom poglavlju detaljnije se zalazi u temu posebnih ekonomskih zona te se navode njihov pojam, uloga i čimbenici. Također, navode se njihovi izazovi i ciljevi koji su potrebni da bi takva zona bila uspješna.

Peto poglavlje je određeno za analizu posebnih ekonomskih zona za priljeve inozemnih izravnih ulaganja. Odabrane su četiri zemlje za analizu, Kina, Indija, Latvija i Srbija te je provedena analiza za tri posebne ekonomske zone u svakoj od navedenih država.

Na kraju rada se nalazi zaključak, popis literature, popis tablica i grafikona te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

U radu su korištene metode analize, metode klasifikacije i metode promatranja.

2. INOZEMNA IZRAVNA ULAGANJA – POJMOVNO ODREĐENJE, STRUKTURA I OBILJEŽJA

Slobodnije međunarodno kretanje kapitala, pogotovo inozemnih izravnih ulaganja (*engl. Foreign direct investment, FDI*) neizostavni su dio suvremenog procesa globalizacije. Globalizacija, integracija i liberalizacija izravnih investicija pozitivno su utjecale na nacionalne ekonomije kao i na investitore. Mnoge države danas inozemna izravna ulaganja promatraju kao ključnima za iskorištavanje vlastitog potencijala za ekonomski razvoj. Inozemne izravne investicije danas su kotač u provođenju reformi nacionalnih gospodarstava, intenzivnijem otvaranju međunarodnoj trgovini te u postizanju međunarodne konkurentnosti.

Primarni cilj djelovanja multinacionalnih kompanija je ostvarivanje i maksimiziranje dobiti te povećanje vrijednosti kapitala društva. Pritom, najčešći pokretač inozemnih izravnih ulaganja su upravo takva poduzeća. Ono što pogoduje multinacionalnom poduzeću je zadovoljenje ekonomskih motiva i ciljeva, poput osvajanja novih tržišta ili zadržavanja i poboljšanja trenutne pozicije na nekom od sadašnjih tržišta. U cilju rasta i razvoja poslovanja društva, poželjno je zadovoljiti i motiv povećanja obujma poslovanja, efikasnije proizvodnje, povećanja konkurentnosti, te naposljetku moguće preuzimanje neke druge tvrtke.

«Pojam razvoja ekonomije i FDI-ja uvijek je bio na čelu istraživanja međunarodnog poslovanja u kontekstu globalizacije. Glavni razlog ove situacije je činjenica da gospodarski razvoj države ovisi o neto inozemnoj poziciji prema inozemstvu, odnosno razlici između dolaznih i odlaznih FDI.»¹Činjenica da sve više ekonomija radi na poticanju FDI-ja dovela je do sve veće konkurencije i borbe među državama za takav tip ulaganja. Poznato je da za promoviranje rasta i razvoja gospodarstva premještanje tehnologije može biti od velikog značaja, međutim to ovisi o ponudi i kvaliteti tehnologije.

S druge strane, multinacionalna poduzeća su dovoljno bila jaka, moćna i sposobna da na fenomen globalizacije imaju spremno rješenje. S obzirom na svoj moćni status, takve kompanije u svojoj strukturi imaju iskustvo, znanje i moć organizacije da stvore

¹Trufin, O., „The investment development path – literature review. *Annals of the "Ovidius" University, Economic Sciences Series*. Volume 11, Issue 1/2011, 2011., str.. 2-3.

ili modeliraju svoju strategiju kako bi i dalje mogle neometano poslovati i biti konkurent na tržištu.

2.1. Obilježja inozemnih izravnih ulaganja

Prema definiciji Međunarodnog monetarnog fonda, «Inozemno izravno ulaganje je dugotrajno ulaganje koje se događa kada inozemni ulagač (nerezident) posjeduje 10 posto ili više vlasničkoga udjela gospodarskoga subjekta (rezidenta) u nekoj zemlji».

²

Struktura ovih ulaganja sastoji se od tri dijela;

1. Vlasnički kapital: kapital uložen u inozemno poduzeće
2. Unutarkompanijski zajmovi: posuđivanje sredstava inozemnoj podružnici od strane matične kompanije. Unutarkompanijski zajmovi se vraćaju uz kamate, a tada obično predstavljaju značajne odljeve kapitala iz zemlje odredišta.
3. Reinvestirane zarade ili zadržana dobit: dio zarade koji nije podijeljen dioničarima u obliku dividendi. Ukoliko se dobit reinvestira to će povećati zalihe kapitala u zemlji odredišta te potencijalno povećati njen proizvodni kapacitet.³

2.2. Uloga inozemnih izravnih ulaganja

Kontinuirani proces globalizacije rezultirao je promjenom stava vlada mnogih zemalja o važnosti inozemnih izravnih ulaganja. Zemlje u razvoju na njih više ne gledaju sa sumnjom već naprotiv, u svojim gospodarstvima nastoje stvoriti povoljne uvjete poslovanja koji će biti atraktivni i poticajni za inozemne ulagače.

Kod razmišljanja o državama primateljicama inozemnih izravnih ulaganja, još uvijek je upitan njihov utjecaj na rast i razvoj nacionalnog gospodarstva.

„Analiza razloga ulaganja u inozemstvo promatra se kroz nekoliko teorija, a to su teorije optimizacije portfelja, teorija rasta, teorija ekonomske politike, teorija poduzeća i teorija industrijske organizacije. Dosadašnja inozemna izravna ulaganja bila su

²M. Grgić, V. Bilas, S. Franc, *Inozemna izravna ulaganja i ekonomski razvoj*, Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb, 2012., str. 88

³*loc. cit.*

usmjerena u zemlje kod kojih je bilo moguće kombinirati prednosti vlasništva i specifične lokacijske prednosti. Inozemna izravna ulaganja mogu dovesti do povećanja blagostanja u zemlji koje se manifestira kao uvođenje novih tehnologija i inovacija, novih tehnika menadžmenta, razvoja vještina, povećanja kapitala, stvaranja novih radnih mjesta, poboljšanje uvjeta rada, kao i najvažnije, povećanje priljeva inozemnog kapitala."⁴

"Pojam *Investment development path* (u daljnjem tekstu: IDP) prvi je put, 1981. godine, upotrijebio Dunning. 1996. godine Dunning i Narula redefinirali su koncept i 2001. godine proširili ga na trgovinu."⁵

"Prema glavnoj pretpostavci koncepta, neto unutarnje i vanjske investicijske pozicije FDI u odnosu su s gospodarskim razvojem države. Inozemna izravna ulaganja mogu ostvarivati različite vrijednosti zbog promjena u opsegu i strukturi FDI-ja. Unutarnje i vanjske investicije FDI provode se kroz nekoliko faza:"⁶

Prva faza je proces koji je povezan s predindustrijalizacijom kada država treba poraditi na širenju tržišta za unutarnja i vanjska ulaganja. Ova faza karakteristična je po nekvalitetnoj i nepouzdanoj infrastrukturi, dok je nedostatak radne snage nedovoljna kvalificiranost da bi se djelatnost uspješno obavljala.

U drugoj fazi je naglasak na poboljšanju određenih resursa poput infrastrukture kako bi područje gdje bi se odvijala investicija moglo stvoriti bolji status na tržištu u smislu svoje lokacije te potaknuti potencijalne investitore da razmisle o ulaganju na takvom području. Za ovu fazu se vezuje brži rast unutarnjih direktnih ulaganja od bruto domaćeg proizvoda.

U trećoj fazi neto inozemna izravna ulaganja ostvaruju povećanje, no stope ulaganja sporije rastu. Ovdje je značajno što je sve više poduzeća u rukama domaćih vlasnika i ta su poduzeća boljeg ekonomskog statusa. Radi se o konkurentnijim tvrtkama koje su u potrazi za ulaganjima u slabije razvijene države.

⁴Buterin D., Brlečić M., Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku. Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Vol. 1 (2013.), No. 1, 137

⁵*loc. cit.*

⁶*ibidem*, str. 3

U četvrtoj fazi se stavlja pozornost na važnost treće faze. Sve više se javljaju sličnosti između država kao posljedice industrijske proizvodnje i radi se na nastavku rasta unutar industrijske trgovine.

Peta faza označava trajno visoke zalihe inozemnih i unutarnjih izravnih investicija, pozicije neto inozemnih investicija variraju kretanjem oko nule, naizmjenično oko pozitivnih i negativnih salda, ovisno o tečaju i trenutnim ekonomskim ciklusima.

2.3. Podjela inozemnih izravnih ulaganja

Inozemna izravna ulaganja dijele se u nekoliko glavnih skupina: prema svrsi, prema cilju i prema smjeru ulaganja.

Isto tako, ulaganja se mogu podijeliti i s obzirom na motive investitora.

2.3.1. Podjela inozemnih izravnih ulaganja prema svrsi

Prema svrsi, inozemna izravna ulaganja dijele se na horizontalna i vertikalna.

Vertikalna ulaganja poduzimaju se kako bi se jeftinije nabavile sirovine ili kako bi se bilo bliže kupcima na inozemnim tržištima putem preuzimanja distribucijskih centara. Uključuju zemljopisnu decentralizaciju proizvodnoga lanca nekoga multinacionalnoga poduzeća, gdje inozemne podružnice u siromašnijim zemljama proizvode radno intenzivne poluproizvode, koji se dalje šalju u zemlje s višim nadnicama, a najčešće su to matične zemlje kompanija.⁷ Često se prilikom vertikalnog ulaganja otvaraju tvrtke za proizvodnju samo dijelova određenih proizvoda, primjerice elektroničkih uređaja ili zrakoplova kako bi se uštedjelo u procesu proizvodnje.

Koristeći se lokacijskim prednostima i nižim cijenama pojedinih dijelova, osobito složenih tehničkih proizvoda, multinacionalne kompanije ostvaruju konkurentsku prednost i u matičnim zemljama i u inozemstvu, potiskujući nacionalna poduzeća ili ih

⁷*ibidem*, str. 89

prisiljavajući da postanu multinacionalna tj. da i ona internacionaliziraju proizvodnju.⁸ Multinacionalne tvrtke će rado premjestiti određene faze proizvodnog procesa na područja gdje će im se više isplatiti raditi, primjerice zbog jeftinijih faktora proizvodnje.

Horizontalna ulaganja poduzimaju se sa svrhom horizontalnoga širenja međunarodne proizvodnje jednakih ili sličnih proizvoda kao u matičnoj zemlji. Najčešće se horizontalna ulaganja poduzimaju sa svrhom iskorištavanja određenih monopolističkih ili oligopolističkih prednosti.⁹ Uglavnom se u drugoj državi otvori poduzeće koje ima zadaću nastaviti već postojeći proces proizvodnje.

Osnovni ekonomski motivi za taj tip ulaganja jesu direktna prisutnost na inozemnom tržištu, zaobilazanje carinskih i drugih davanja kojima mogu biti opterećeni uvozni proizvodi, te transportni troškovi koji kod nekih, jeftinijih roba, mogu znatnije utjecati na konačnu cijenu.¹⁰ Tamo gdje investitor uoči priliku da izbjegne plaćanje carine, zasigurno će je pokušati iskoristiti i ući na takvo tržište.

2.3.2. Podjela inozemnih izravnih ulaganja prema cilju

S obzirom na cilj ulaganja raspoznavamo greenfield izravna ulaganja i brownfield izravna ulaganja. Za greenfield investicije je karakteristično stvaranje nove proizvodne imovine, dok brownfield karakterizira kupnja postojećih postrojenja i poduzeća te preuzimanje kontrole nad istim.

Greenfield ulaganja su vrsta inozemnih izravnih ulaganja gdje matično društvo stvara podružnicu u drugoj zemlji, gradeći svoje poslovanje od temelja. Osim izgradnje novih proizvodnih pogona, ovi projekti mogu uključivati i izgradnju novih distribucijskih čvorišta, ureda i stambenih prostora.

Kod greenfield ulaganja, izgradnja postrojenja tvrtke, primjerice, radi se prema specifikacijama, zaposlenici su obučeni za standarde tvrtke, a procesi izrade mogu biti strogo kontrolirani. Ova vrsta uključenosti suprotna je neizravnim ulaganjima, kao

⁸ I. Andrijanić, D. Pavlović, *Menadžment međunarodne trgovine*, Zagreb, Visoka poslovna škola Libertas, 2012., str. 267-268

⁹M. Grgić, V. Bilas, S. Franc, *op. cit.* str. 89

¹⁰I. Andrijanić, D. Pavlović, *op. cit.*, str. 268-269

što je kupnja stranih vrijednosnih papira. Tvrtke mogu imati malo ili nimalo kontrole u poslovanju, kontroli kvalitete, prodaji i obuci ako koriste neizravna ulaganja.¹¹

Između greenfield ulaganja i neizravnih ulaganja nalaze se brownfield ulaganja. Brownfield ulaganje je kada poduzeće ili državni subjekt kupi ili zakupi postojeće proizvodne objekte za pokretanje nove proizvodne djelatnosti. Prednost strategije brownfield investicija je da su zgrade već izgrađene. Troškovi i vrijeme puštanja u pogon mogu se stoga znatno smanjiti, a zgrade već biti kodirane. Brownfield ulaganje obuhvaća i kupnju i najam postojećih objekata.

S vremena na vrijeme, ovaj pristup može biti poželjniji, budući da struktura već postoji. Ne samo da može rezultirati uštedama u investiranju, već može izbjeći i određene korake koji su potrebni za izgradnju novih objekata na praznim parcelama, kao što su građevinske dozvole i komunalije.

2.3.3. Podjela inozemnih izravnih ulaganja prema smjeru ulaganja

Inozemna izravna ulaganja mogu se podijeliti i prema smjeru ulaganja i to na unutarnja i vanjska. Unutarnje ulaganje predstavlja smjer ulaganja u kojem se inozemni kapital ulaže u domaće resurse. Unutarnja ulaganja se potiču subvencijama, poreznim olakšicama, zajmovima, ukidanjem ograničenja pri ulasku inozemnih ulagača.

S druge strane, vanjska ulaganja predstavljaju ulaganja kod kojih se domaći kapital ulaže u inozemstvo.

2.3.4. Podjela inozemnih izravnih ulaganja s obzirom na motive investitora

S obzirom na motive investitora, ulaganja se dijele na:

- Ulaganja zbog iskorištavanja prirodnih bogatstava drugih zemalja: najstariji je oblik ulaganja koji gubi na značaju

¹¹GreenfieldInvestment.Investopedia,
<https://www.investopedia.com/terms/g/greenfield.asp>(pristupljeno 11.05.2022.)

- Ulaganja zbog osvajanja novih tržišta: cilj im je potraga za novim tržištima. Ova ulaganja nastala su zbog zatvorenosti određenih tržišta za gotove proizvode, velikih transportnih troškova ili druge potrebe prilagodbe proizvoda lokalnim uvjetima
- Ulaganja zbog poboljšanja učinkovitosti: motivacija za ovu vrstu ulaganja je smanjenje troškova proizvodnje. U praksi se manifestira proizvodnjom pojedinih dijelova proizvoda na različitim lokacijama čime se smanjuju troškovi i povećava efikasnost proizvodnje
- Strateški motivirana ulaganja: svrha ovih ulaganja je ostvarivanje strateških ciljeva i prednosti, stjecanje novih znanja te osposobljavanje za rad u novim tehnologijama.¹²

2.4. Motivi za privlačenje inozemnih izravnih ulaganja

Strategije privlačenja inozemnih izravnih ulaganja mijenjaju se tijekom godina usporedno s promjenom ciljeva koji se očekuju od takvih ulaganja

Osnovni motivi za ulaganja temeljena na maksimiziranju efikasnosti su povećanje efikasnosti ulaganja iskorištavanjem koristi ekonomije obujma ili koristi od zajedničkoga vlasništva.

Cilj je iskoristiti različite povoljne uvjete, tržišne strukture, kulturne čimbenike, institucionalne aranžmane i drugo te usredotočiti proizvodnju u nekoliko lokacija i opskrbiti više različitih tržišta. Strateški motiv izravnih ulaganja može biti supstitucija izvoza, ukoliko se nastoji izbjeći izvoz zbog carinskih zapreka, tečajnoga rizika ili nekog drugog razloga.

Motivi primatelja investicija sastoje se u usporedbi društvenih koristi i troškova koje inozemna izravna ulaganja mogu uzrokovati te u nastojanju da društvene koristi budu veće, a prinosi što veći sa što manjim rizikom.

„Prema tome su pristupu izravna inozemna ulaganja moguća ako je očekivani prinos inozemne aktive (ulaganja u FDI) niži od prinosa domaće imovine kada je korelacija između očekivanog prinosa domaćih investicija i investicija u inozemstvo (u obliku

¹²Buterin D., Brlečić M., *Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku*. Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Vol. 1 (2013.), No. 1, str. 133-136

izravnog ulaganja) manja od jedan (ili čak negativna – ako pada prinos u zemlji, raste prinos u inozemstvu)."¹³

Pozitivan učinak na bilancu plaćanja, rast zaposlenosti, povećanje ulaganja, ekonomski rast kao rezultat transfera resursa, prijenos znanja i vještina

2.4.1. OLI paradigma

OLI paradigmu se definira kao pokušaj stvaranja cjelokupnog okvira za pojašnjavanje motiva inozemnih izravnih ulaganja. S ovom teorijom je povezano više autora, među kojima su Peter Buckley i MarkCasson, a najpoznatija je po Johnu Harryju Dunningu, engleskom ekonomistu.¹⁴

Paradigma govori da poduzeća moraju imati konkurentsku prednost na domaćem tržištu koja se može prenijeti u inozemstvo.

Sačinjavaju je tri elementa¹⁵:

1. "O" (*owner-specific*) znači da tvrtke raspolažu imovinom, vještinama i znanjima koje im pružaju prednost u odnosu na druga poduzeća te se odlučuju plasirati ih na inozemno tržište u svrhu dodatne zarade (što može biti povezano s brandovima, markama, patentima i sl.). Prilikom proširenja poslovanja, odnosno investiranja u inozemstvu, društvo mora odrediti je li poduzeće konkurentski održivo kako bi moglo biti efikasno na domaćem tržištu.

2. "L" (*location-specific*) znači da tvrtka ulaže u određenu regiju s posebnim lokacijskim karakteristikama koja omogućavaju tvrtku konkurentnom na određenom tržištu (jeftina radna snaga, bogatstvo sirovina, kvalificirani zaposlenici i sl.) ili joj daju mogućnost da zaobiđe ograničenja prilikom izvoza. Ukoliko menadžeri poduzeća procijene dovoljnu isplativost određene lokacije, mogu posegnuti za tipom ulaganja poput FDI ili franšizingom, ali samo ako osjete da postoji dostatna količina potražnje na inozemnom tržištu.

¹³*ibidem*, str. 138

¹⁴OLI – A Framework for International Expansion, ThinkInsight, <https://thinkinsights.net/> (pristupljeno 22.01.2023.)

¹⁵*loc. cit.*

3. "I" (*internalization*) podrazumijeva da je znanje o proizvodnim procesima, marketinškim i upravljačkim vještinama specifično za poduzeće. Ta se prednost može izgubiti ako, primjerice, lokalno poduzeće kopira tehnologiju, te zbog toga inozemno poduzeće organizira vlastitu proizvodnju kako bi zadržala prednost u okviru vlastitog poduzeća. Ukoliko poduzeće smatra da može prepustiti proizvodnju inozemnim dobavljačima, to će financijski biti sigurno samo ako se poduzeće s kojim je ugovorilo posao bude pridržavalo politika i standarda tvrtke.

2.5. Strategija privlačenja inozemnih izravnih ulaganja

Inozemna izravna ulaganja privučena su prvenstveno vlastitim interesima koji garantiraju konkurentsku prednost i fokusirani su na izveznu proizvodnju. Konkurentska prednost jedan je od osnovnih kriterija država kojima nastoje privući FDI. Isto tako, jeftina radna snaga je dio strategije privlačenja FDI iako nije ključan faktor. Slabo plaćena radna snaga će učiniti prevagu investitorima koji će okušati svoje uloge u radno intenzivnim industrijama, uz često nepostojanje ekoloških regulativa i standarda.

Osnovni preduvjeti za privlačenje FDI su politička stabilnost, stabilnost nacionalnog gospodarstva, povoljno poslovno okruženje, izgrađena infrastruktura i kvaliteta politike Vlade.¹⁶

Također, osnivaju se prekogranične posebne ekonomske zone koje obuhvaćaju dvije ili više država, inicirajući regionalnu i međunarodnu suradnju. Velike organizacije i razvojne agencije se sve više pronalaze u razvoju gospodarskih zona u inozemstvu. Jedan takav primjer su kineske kompanije, Holley Group i Yantian Port Group koje su sve zastupljenije u Aziji i Africi.

Nadalje, postoje razni modeli razvoja posebnih ekonomskih zona koje se nazivaju "zonama izgrađenima u suradnji sa stranim partnerom". Za razvoj većine takvih zona su zaslužne inozemne privatne tvrtke bez sklapanja bilateralnih vladinih sporazuma.¹⁷

¹⁶5. Grgić M., Bilas V., *Teorija regionalnih ekonomskih integracija*, Zagreb, Sinergija, 2012., str. 8

¹⁷Special Economic Zones, World Investment Report 2019, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf (pristupljeno 11.05.2022.)

Strategija privlačenja FDI će se formirati ovisno o svrsi ulaganja. Primjerice, ukoliko je cilj da se poveća konkurencija na tržištu i efikasnost poduzeća kao glavnih aktera, strategija će se temeljiti na ukidanju ili smanjenju prepreka ulasku na tržište.

Također, država domaćin može postaviti cilj razvoja određenog gospodarskog sektora ili djelatnosti. Budući da je određena djelatnost manje zastupljena ili razvijena na domaćem tržištu, inozemni će ulagač osvežiti istu i potaknuti njen razvoj.

Dodatni razlog stvaranja strategije za privlačenje FDI je povezan s poznanstvima između inozemnog investitora s velikim multinacionalnim tvrtkama. Suradnja s takvim investitorima može biti od velike pomoći zemlji domaćinu i donijeti jamstvo privlačenja stranih investicija. Uz stručnost osoba zaduženih za razvoj infrastrukture, zonu koju odobri vlada pruža određenu sigurnost tvrtkama koje se odlučuju na poslovnih poduhvat u manje razvijeno ili nerazvijeno područje.

2.5.1. Instrumenti privlačenja investicija

Većina zakona o privlačenju inozemnih izravnih investicija predlaže fiskalne poticaje poput poreznih izuzeća za određeno razdoblje (najčešće od pet do deset godina) ili primjenu snižene porezne stope.

Porezna izuzeća se mogu primijeniti na obvezu plaćanja poreza na dobit, doprinosa na plaće i poreza na dodanu vrijednost ispostavljenih od lokalnih dobavljača dobara, usluga i radova koji su potrebni zoni za obavljanje aktivnosti. Uz to, podosta zakona predviđa poseban carinski režim, poput ukidanja ili smanjenja tarifa za robu, postrojenja ili uvoznih strojeva u zoni. Navedeno vrijedi na robu koja se koristi samo unutar određenog područja.

Još jedan instrument za privlačenje ulaganja je pojednostavljena procedura registracije, tako što se može unaprijed dati popis dokumenata koji su potrebni za registraciju i davanje rokova za okončanje postupaka prijave. Također, olakšana administracija za poduzeća i investitore mogla bi uštediti dragocjeno vrijeme istima. Prioriteti u administrativnoj proceduri za olakšani početak poslovanja su pojednostavljeni postupci odobravanja radnih dozvola za strance, brži carinski inspekcijski poslovi te automatski pristup devizama.

Poticaji za privlačenje inozemnih izravnih ulaganja mogu biti i financijski, koji se odnose na subvencioniranje dijela potrebne infrastrukture za investicije (zemljišta, zgrade, transport, električna energija i sl.) po nižim cijenama od komercijalnih ili subvencioniranje potrebnih usluga (implementacija i održavanje projekta, izrada studija, davanje informacija o tržištima, dostupnosti sirovina i ponudi infrastrukture itd.)

Poticaji se mogu dodjeljivati uvjetno i bezuvjetno pri čemu su najčešće uvjeti povezani uz visinu ulaganja, broj novih radnih mjesta, razvijenost regije u kojoj se ostvaruje ulaganje i slično. Razvijene zemlje češće primjenjuju financijske, dok zemlje u razvoju fiskalne poticaje. Financijski poticaji djeluju trenutno na novčani tok i likvidnost poduzeća, kojem se dodjeljuju, te ne ovise o budućnoj uspješnosti poslovanja, dok fiskalni donose korist samo ako investitor ostvaruje profit.

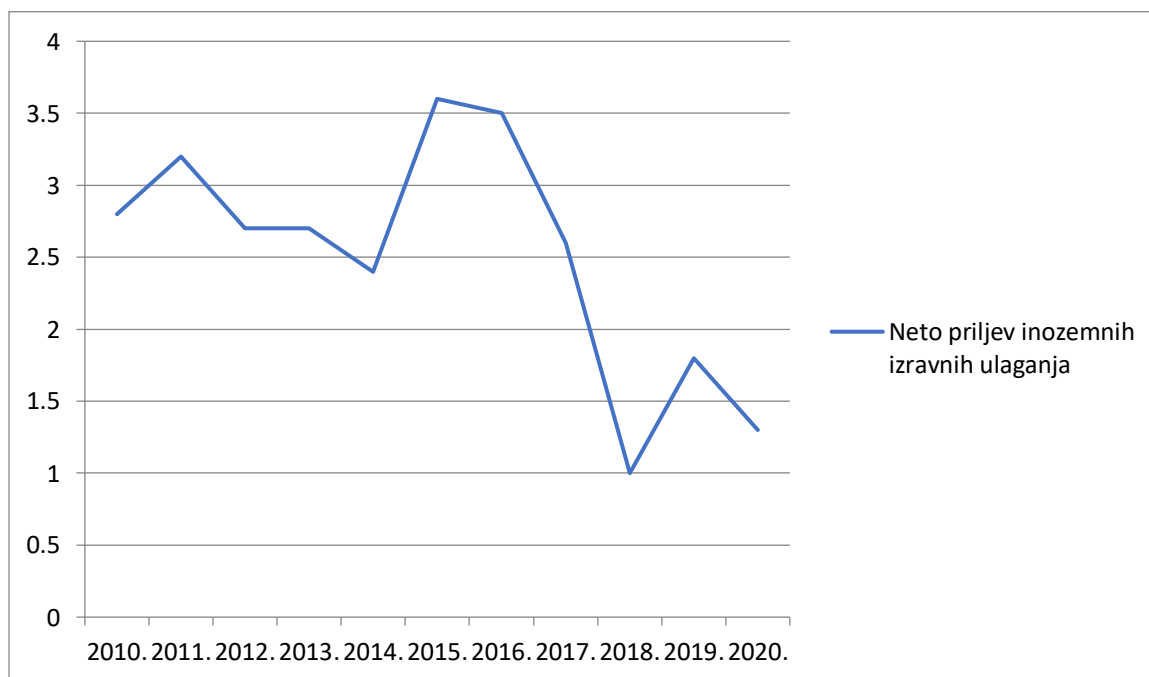
Poticaji se mogu dodjeljivati na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.¹⁸

¹⁸I. Kersan-Škabić, *Suvremeni trendovi u međunarodnoj ekonomiji*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, 2017., str. 87

3. ANALIZA KRETANJA INOZEMNIH IZRAVNIH ULAGANJA NA GLOBALNOJ RAZINI

U nastavku su grafikonima prikazana kretanja FDI na globalnoj razini na nekoliko načina. Prikazani su ukupni neto priljevi FDI u % BDP-a. Na grafikonu 1. su izrazito uočljive oscilacije u neto priljevima FDI, s naglim smanjenjem 2017. godine koje je potrajalo do 2019. godine. Također, prikazani su priljevi i odljevi FDI te priljevi i odljevi zaliha FDI na svjetskoj razini. Na drugom prikazu također se mogu uočiti konstantna povećanja i smanjenja priljeva i odljeva FDI na globalnoj razini, s naglaskom na priljeve koji su dominantniji tijekom gotovo cijelog promatranog razdoblja. Najveći priljevi i odljevi su ostvareni 2015. godine. Grafikon 3. jasno prikazuje kretanje priljeva i odljeva zaliha FDI na svjetskoj razini te se može zaključiti kako gotovo cijelo promatrano razdoblje od 11 godina imaju uzlaznu putanju uz manja osciliranja. Također, na grafikonima 4 i 5 su prikazani priljevi i odljevi FDI te priljevi i odljevi zaliha grupacije zemalja s obzirom na njihov dohodak te na kraju, 10 najznačajnijih FDI sektora prema broju greenfield FDI u 2021. godini.

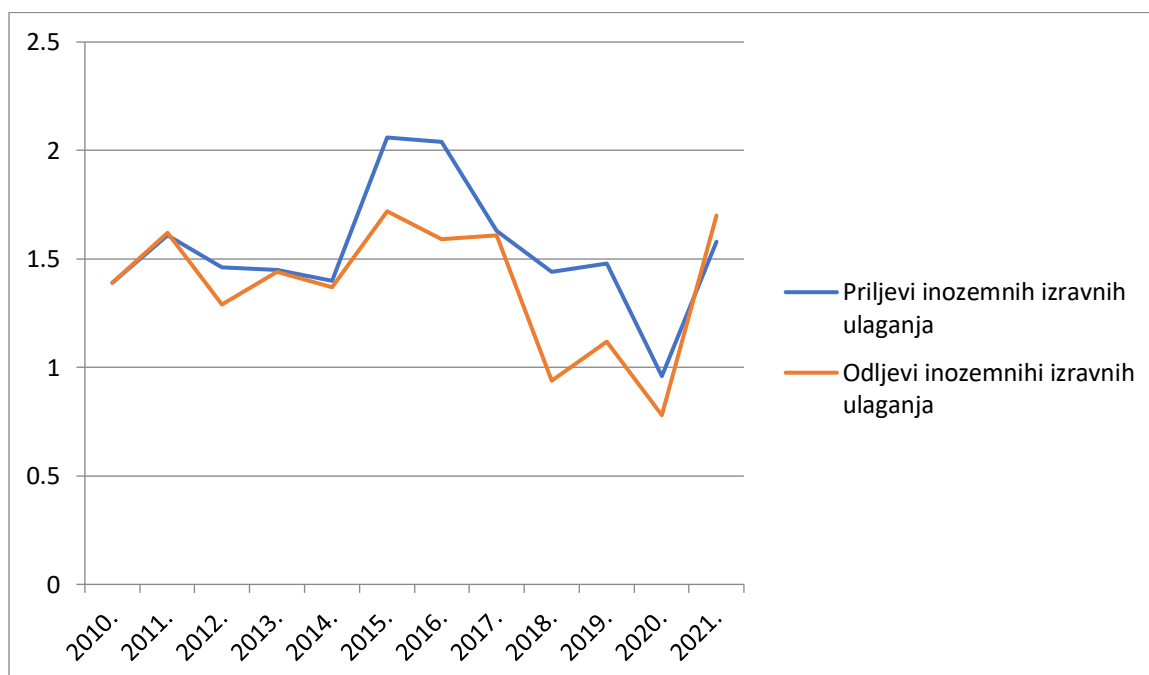
Grafikon 1. Prikaz neto priljeva inozemnih izravnih ulaganja na globalnoj razini u % BDP-a u razdoblju od 2010. do 2020. godine

Izvor: izrada autora prema *The worldbank data*, <https://data.worldbank.org/>

U prikazu se mogu zaključiti konstatne oscilacije priljeva inozemnih izravnih ulaganja na globalnoj razini u razdoblju od 2010. do 2020. godine. Najveće povećanje bilježi se u razdoblju od 2014. do 2015. godine s pozitivnom razlikom od 1,2% bruto domaćeg proizvoda (BDP-a). Najveće smanjenje zabilježeno je 2017. godine do početka sljedeće godine od 1,6% bruto domaćeg proizvoda.

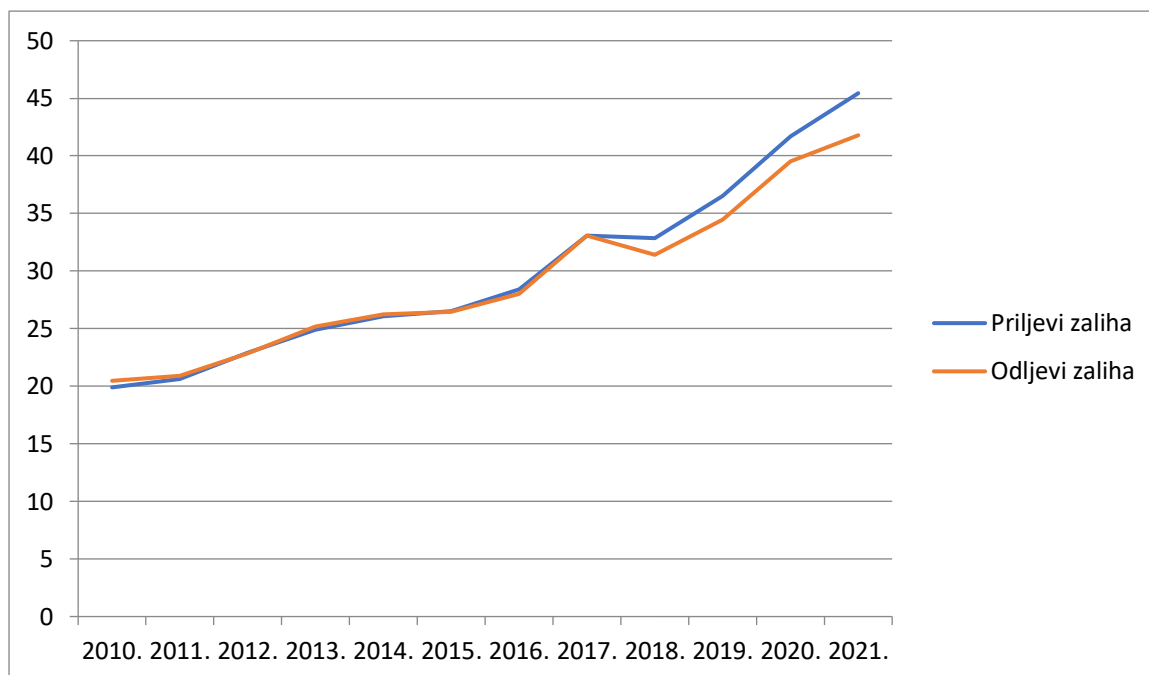
Grafikon 2. Priljevi i odljevi inozemnih izravnih ulaganja na globalnoj razini (u bilijunima američkih dolara)

Izvor: izrada autora prema *United Nations Conference on Trade and Development*, <https://unctad.org/>

Iz prikaza na Grafikonu može se zaključiti da priljevi inozemnih izravnih ulaganja bilježe znatno veće vrijednosti nego odljevi FDI-ja, no tijekom cijelog promatranog razdoblja postoje oscilacije u povećanju i smanjenju kod oba. Oni oboje najveću vrijednost bilježe 2015. godine kada je zabilježeno 2,06 bilijuna američkih dolara priljeva, dok je kod odljeva 1,72 bilijuna američkih dolara. Obje vrste tijekomova bilježe nagli pad potkraj promatranog razdoblja, točnije nakon 2019. godine i početkom 2020. kad je ekonomske cikluse poremetila pandemija korona virusa.

Grafikon 3. Priljevi i odljevi inozemnih izravnih ulaganja- zalihe (stanje) na globalnoj razini (u bilijunima američkih dolara)

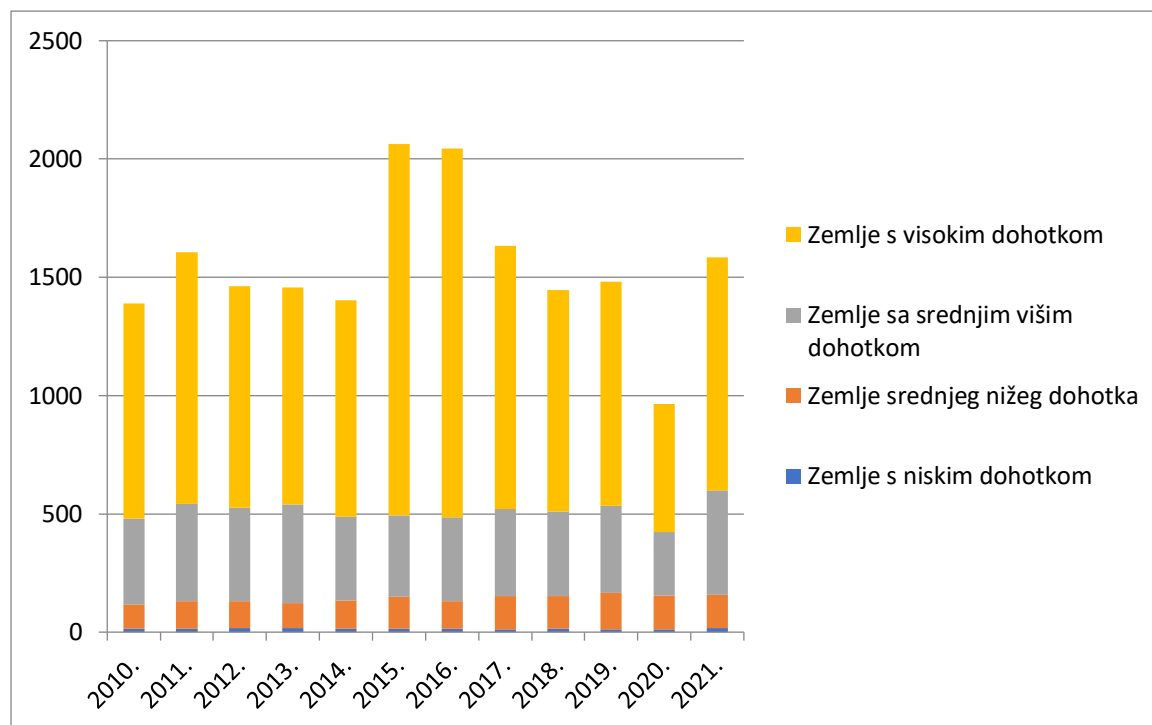

Izvor: izrada autora prema *United Nations Conference on Trade and Development*, <https://unctad.org/>

Analizirajući stanje priljeva i odljeva FDI-ja, uočljiv je konstantan rast zaliha priljeva i odljeva od početka promatranog razdoblja, od 2010. godine do 2017. godine. Evidentno je da s početka promatranog razdoblja nijanse čine razliku, odnosno da su odljevi bili s višim vrijednostima. Najsličnije rezultate su zabilježili 2017. godine, kad su priljevi dosegli veću vrijednost od 33,09 bilijuna dolara u odnosu na 33,06 odljeva zaliha. U nastavku promatranog razdoblja priljevi su zabilježili veće vrijednosti i veća odstupanja u vrijednostima nego u početku promatranog razdoblja. Nakon ekonomske krize opet počinje užurbani rast te ta tendencija na globalnoj razini traje do kraja analiziranog vremenskog perioda.

Obje vrste kretanja FDI najviši su bili 2021. godine, priljevi zaliha u iznosu od 45,44 bilijuna dolara, a odljevi zaliha 41,79 bilijuna dolara.

Grafikon 4. Priljevi inozemnih izravnih ulaganja grupacije zemalja s obzirom na njihov dohodak (u milijardama američkih dolara)

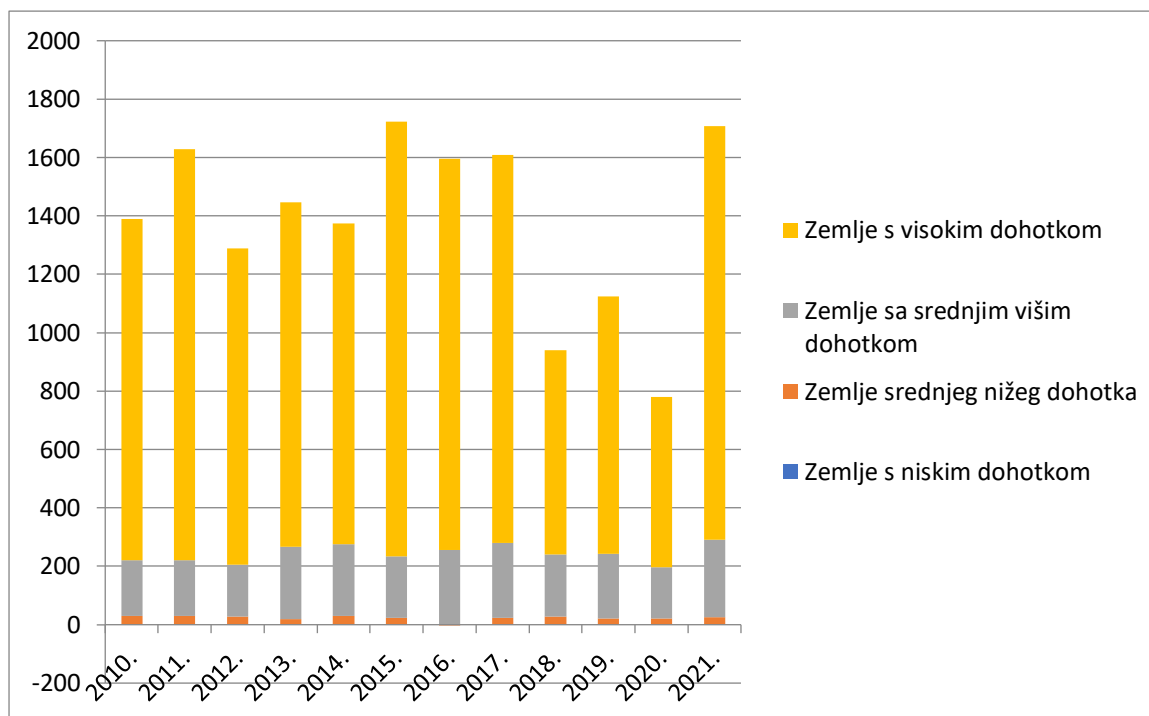
Izvor: izrada autora prema *United Nations Conference on Trade and Development*, <https://unctad.org/>

Iz prikaza se može zaključiti da tijekom cijelog promatranog perioda kretanja priljeva FDI dominiraju zemlje s visokim dohotkom koje ostvaruju najviše vrijednosti 2016. godine s 1,5 bilijuna dolara, a najmanje priljeve ostvaruju zemlje s niskim dohotkom s njihovom maksimalno ostvarenom vrijednošću od 11,85 milijardi dolara 2020. godine.

Također, može se zaključiti da su priljevi kod grupacije zemalja sa srednjim višim dohotkom najveći bili 2013. godine s vrijednošću od 418,19 milijardi dolara, a najmanji 2020. godine s 267,64 milijarde dolara.

Zemlje srednjeg nižeg dohotka su svoje najviše priljeve zabilježile 2019. godine od 152,86 milijardi dolara, a najmanje na početku razdoblja kad su iznosili 103,92 milijarde dolara, dok zemlje niskog dohotka tradicionalno imaju najmanje ostvarene vrijednosti od najnižih 11,85 milijardi dolara 2020. godine do najviših 17,9 milijardi američkih dolara 2012. godine.

Grafikon 5. Odljevi inozemnih izravnih ulaganja grupacije zemalja s obzirom na njihov dohodak (u milijardama američkih dolara)

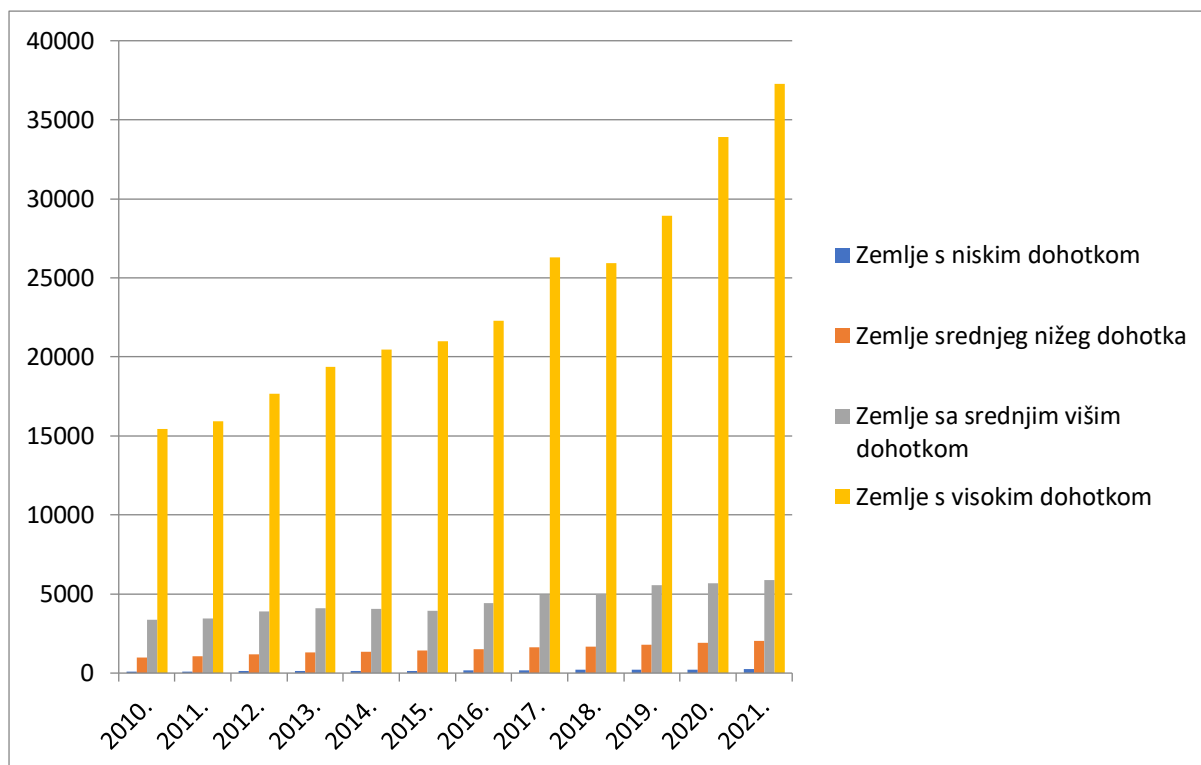

Izvor: izrada autora prema *United Nations Conference on Trade and Development*, <https://unctad.org/>

Grafikon prikazuje tradicionalno najviše vrijednosti odljeva kod država s visokim dohotkom, a najniže kod država s niskim dohotkom. Kod zemalja s visokim dohotkom najveće su razlike zabilježene 2020. godine s 583,43 milijarde dolara u odnosu na 2015. godinu kad su bili najviši odljevi s 1,41 bilijun dolara.

Zemlje sa srednjim višim dohotkom bilježe daleko manje vrijednosti odljeva u odnosu na prethodnu grupaciju, a zatim ih prate zemlje srednjeg nižeg dohotka. Zemlje s niskim dohotkom najveće odljeve bilježe 2012. godine s 2,37 milijardi dolara, a najmanje također kao zemlje s visokim dohotkom, 2020. godine s 410 milijuna dolara.

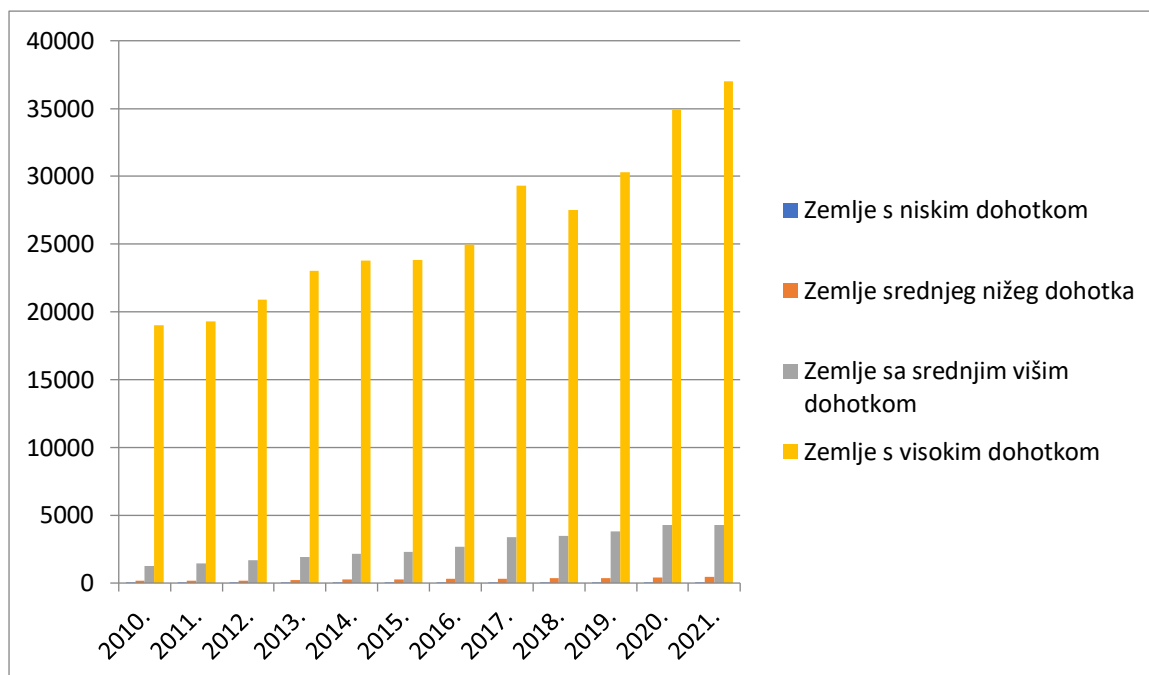
Grafikon 6. Priljevi inozemnih izravnih ulaganja- zalihe (stanje) na globalnoj razini (u milijardama američkih dolara)

Izvor: izrada autora prema *United Nations Conference on Trade and Development*, <https://unctad.org/>

Kod zemalja s visokim dohotkom najveći su priljevi zaliha i oni maksimalno iznose 37,25 milijardi dolara posljednje godine promatranog perioda, dok su najmanji na početku razdoblja, to jest 2010. godine s 15,45 milijardi dolara. Sve druge grupacije zemalja imaju znatno manje zabilježene vrijednosti priljeva zaliha. Zanimljivo je da zabilježene vrijednosti kod država srednjeg nižeg dohotka, država sa srednjim višim dohotkom i država s niskim dohotkom ne odstupaju mnogo tijekom svih analiziranih godina.

Grafikon 7. Odljevi inozemnih izravnih ulaganja- zalihe (stanje) na globalnoj razini (u milijardama američkih dolara)

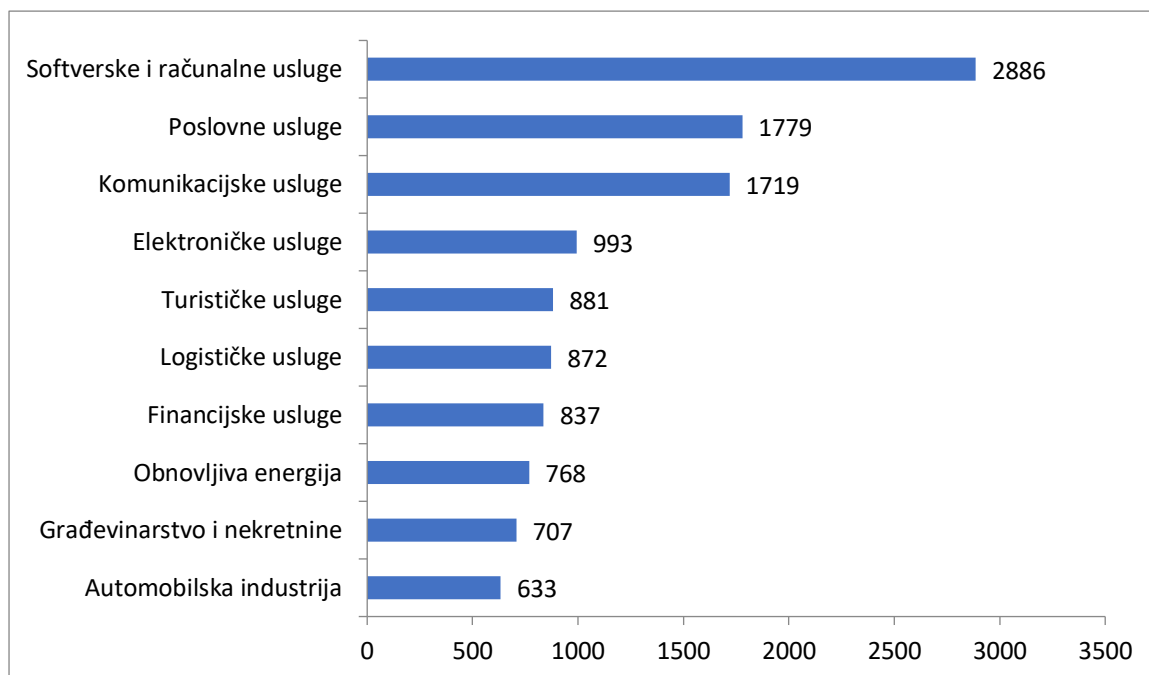

Izvor: izrada autora prema *United Nations Conference on Trade and Development*, <https://unctad.org/>

Iz grafikona koji analizira odljeve zaliha FDI navedenih grupacija zemalja, vidljivo je da odljevi nemaju trend rasta kod zemalja s visokim dohotkom kao što je to bio slučaj s priljevima. Primjerice, odstupanja između godišnjih razdoblja nisu pretjerano izražena kod svih grupacija zemalja. Zemlje s visokim dohotkom najveće su odljeve zaliha ostvarile iste godine kad i najveće priljeve zaliha, 2021. godine i iznosile su 37,02 milijardi dolara, a najmanje 2010. godine, odnosno na samom početku analiziranog razdoblja od 19,07 milijardi dolara što je znatna razlika u odnosu na 2021. godinu.

Zemlje s niskim dohotkom bilježe nekoliko puta manje vrijednosti odljeva zaliha u odnosu na ostale grupacije, što je vidljivo kad se usporedi najviše iznose koji su ostvareni svi u 2021. godini kod preostalih grupacija zemalja: zemlje s niskim dohotkom najviše su ostvarile 14,34 milijuna dolara, zemlje srednjeg nižeg dohotka 441,45 milijuna te zemlje sa srednjim višim dohotkom 4,29 milijardi dolara.

Grafikon 8. Prikaz 10 najznačajnijih FDI sektora prema broju greenfield inozemnih izravnih investicija u 2021. godini

Izvor:izrada autora prema *Global Data's FDI Projects Database*, Invest monitor, <https://www.investmentmonitor.ai/>

Prema istraživanju Investmonitora, u 2021. godini su najzastupljenije bile softverske i računalne usluge po broju greenfield investicija, a najmanje zastupljena je automobilska industrija. Softverske i računalne usluge slijede poslovne i komunikacijske usluge te ostale, a uz automobilsku industriju jedan od najmanje zastupljenih FDI sektor je građevinarstvo i nekretnine.

4. OBILJEŽJA POSEBNIH EKONOMSKIH ZONA

4.1. Pojam i obilježja posebnih ekonomskih zona

«Posebne gospodarske zone (eng. *Special economic zones - SEZ*) su geografski ograničena područja unutar kojih vlade olakšavaju industrijsku aktivnost kroz fiskalne i regulatorne poticaje i infrastrukturnu podršku.»¹⁹

Iako je učinak mnogih zona i dalje ispod očekivanja po pitanju privlačenja značajnijih investicija izvan državnih granica, nove ekonomske zone i dalje niču.

U posebnim ekonomskim zonama se dozvoljavaju drugačiji regulatorni režimi investitorima i poduzećima od onih u nacionalnoj ekonomiji u kojoj su osnovani. Najčešći tip posebne ekonomske zone je varijacija slobodne zone, poznatija kao odvojeno carinsko područje. Također, mnogo zona nudi i poticaje koji se odnose na pristup teritoriju, dozvole, licence te pravila zapošljavanja. Ujedno se mogu pohvaliti i infrastrukturnom podrškom, kao jednom bitnom prednošću. Ona je najkorisnija u zemljama u razvoju koje posjeduju samo temeljnu infrastrukturu.

Državnoj vlasti određenog gospodarstva bi investitori pridonijeli osnivanjem proizvodnih jedinica, diverzifikacijom gospodarstva, otvaranjem radnih mjesta te poticanjem izvoza.

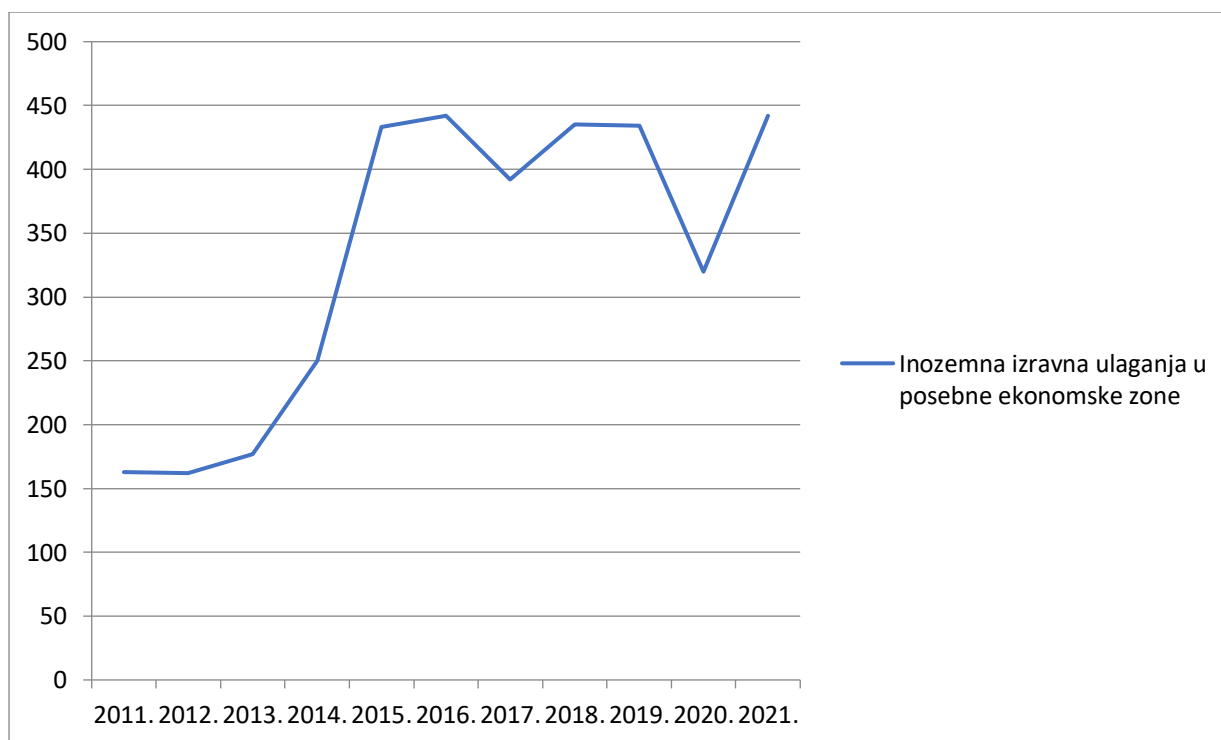
4.2. Uloga posebnih ekonomskih zona

Posebnim ekonomskim zonama nije primarni cilj samo proizvodnja, već urediti to područje na način da postane atraktivno potencijalnim ulagačima i da privlači sve više investicija, a sve u skladu s gospodarskim promjenama na globalnoj razini. Neki pokretači zona stavljaju svoj prioritet na nove industrije koje uključuju visoku, modernu tehnologiju, turizam ili samo financijske usluge, dok drugi inicijatori u ovim zonama su usredotočeni na promicanje ekološkog sustava i održivog razvoja, regionalni razvoj ili komercijalizaciju znanosti.

¹⁹Special Economic Zones, World Investment Report 2019, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf (pristupljeno 28.07..2022.)

Ako se dobro izgrade, posebne ekonomske zone su odličan inicijator vanjske trgovine i inozemnih izravnih ulaganja za poticanje gospodarskog razvoja. Zapravo će indirektno doći potencijalnih investitora koji još nisu donijeli odluku na kojem će području poslovati da se rizik može smanjiti ili eliminirati na tržištu. Počevši od odgovarajuće infrastrukture do financijskih olakšica koje pruža zemlja domaćin, ovakve su zone poluga za poticaj razvoja trgovine i investicija na određenom području.

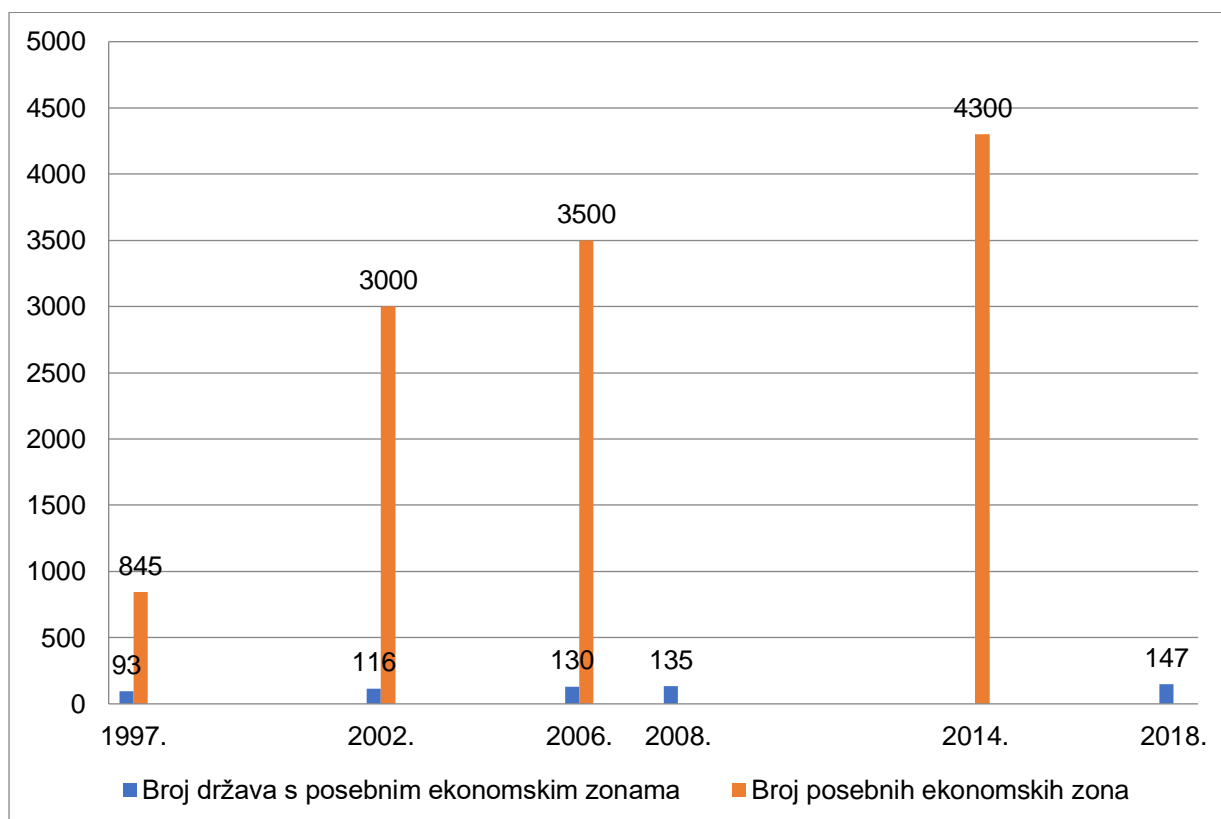
Grafikon 9. Prikaz inozemnih izravnih ulaganja u posebne ekonomske zone na globalnoj razini u razdoblju od 2011. do 2021. godine u milijardama dolara

Izvor: izrada autora prema *Free zones post bumper year in 2021, Rankings and Awards, FDI Intelligence*, <https://www.fdiintelligence.com/>

Na grafikonu 2 vidljivo je postepeno povećanje inozemnih izravnih investicija od 271 milijardu dolara u razdoblju od 2012. do 2015. godine. Između 2015. i 2021. godine je blagi porast ulaganja, ali značajan u usporedbi s godinama prije pandemije korona virusa. U 2021. godini zabilježen je rekordan broj investicija u odnosu na 2020. godinu u iznosu od 122 milijarde dolara.

Grafikon 10. Prikaz broja država s posebnim ekonomskim zonama i broja posebnih ekonomskih zona na globalnoj razini u razdoblju od 1997. do 2018. godine

Izvor: izrada autora prema *World Investment Report 2019: Special Economic Zones*, UNCTAD, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf

Prema ovom grafikonu može se zaključiti da se broj posebnih ekonomskih zona na globalnoj razini u navedenom razdoblju drastično povećavao. Najveće povećanje je zabilježeno u petogodišnjem razdoblju između 1997. i 2002. godine, kad se oformilo 2155 novih posebnih ekonomskih zona. Prema dostupnim podacima, najviše ih je bilo 2014. godine, odnosno 4300 posebnih zona u svijetu.

Kad se pogleda broj država koje imaju posebne ekonomske zone, radi se o daleko manjem broju, no također ima tendenciju povećanja tijekom cijelog promatranog razdoblja. Od posljednje promatrane godine, 2018. do prve, 1997. godine, broj se povećao za 54 države.

Prema publikaciji *Special Economic Zones*, iz UNCTAD-ovog izvješća *World Investment Report 2019*, te godine je u svijetu postojalo 129 država i regija u kojima su aktivno postojale posebne ekonomske zone. Od toga, 26 ih je osnovano u

razvijenim regijama, primjerice na teritoriju cijele Europe ih je bilo 23. Promatajući zone koje se nalaze u regijama koje su se još razvijale, zaključeno je da je na takvim područjima postojalo 87 posebnih ekonomskih zona, od čega najviše u Aziji, 33 zone, a najmanje u u Latinskoj Americi, odnosno 20 zona. Tranzicijske zemlje su dosegle broj od 16 područja na kojima su osnovane posebne ekonomske zone.²⁰

Ukoliko se analiziraju tipovi osnovanih zona prema istoj publikaciji iz prethodno navedenog izvješća, u svijetu je 2019. godine postojalo 8% posebnih zona usmjerenih na logistiku, 62% zona u kojima je zamišljeno obavljanje višestrukih djelatnosti, 24% specijaliziranih te 5% zona vođenih inovacijama.²¹

²⁰*World Investment Report 2019: Special Economic Zones*, UNCTAD, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf, str. 138

²¹*ibidem*, str. 140

Tablica 1. Prikaz broja posebnih ekonomskih zona po regijama na globalnoj razini 2019. godine

	Ukupan broj posebnih ekonomskih zona	Broj posebnih ekonomskih zona u razvoju	Broj planiranih osnovanih posebnih ekonomskih zona
Svijet	5383	474	507
Razvijene regije	374	5	-
Europa	105	5	-
Sjeverna Amerika	262	-	-
Regije u razvoju	4772	451	502
Azija	4046	371	419
Istočna Azija	2645	13	-
Kina	2543	13	-
Jugoistočna Azija	737	167	235
Južna Azija	456	167	184
Indija	373	142	61
Zapadna Azija	208	24	-
Afrika	237	51	53
Latinska Amerika i Karibi	486	28	24
Tranzicijske zemlje	237	18	5

Izvor: izrada autora prema *World Investment Report 2019: Special Economic Zones, UNCTAD*, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf

4.3. Izazovi za posebne ekonomske zone

Budući da bavljenje poduzetništvom sa sobom donosi rizike, poduzetnik svakom riziku pristupa drugačije te ih nastoji svesti na minimum, a usto biti pripremljen i odgovoriti na izazove s kojima se suočava. Primjerice, moderna ekonomska zona treba doprinositi ekološkim, društvenim i upravljačkim karakteristikama industrijske skupine zemalja. To može ostvarivati putem usluga učinkovitog gospodarenja

otpadom ili stavljanja instalacija pogodnih za obnovljive izvore energije koje se mogu jeftinije pružati u određenim područjima posebnih ekonomskih zona.

U izvješću organizacije Konferencije Ujedinjenih naroda o trgovini i razvoju (*United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD*) o posebnim ekonomskim zonama iz 2019. godine stoji da su posebne ekonomske zone na prvom mjestu kreatora industrijske i investicijske politike iz nekoliko razloga.²²

Prvi je razlog mogućnosti podjele troškova. Za uspostavu modernih zonapotrebno je mnogo kapitala, a dobivanje takvog kapitala je nerijetko omogućeno uz uzimanje zajmova koji imaju dugačko razdoblje povrata. Zbog malog državnog proračuna i potrebe za nekoliko zona određene države su primorane orijentirati se na privlačenje izravnih inozemnih investicija. Partnerstvo sa stranim vladama i inozemnim tvrtkama može stvoriti lakši pristup raznim izvorima financiranja ili pak nižim troškovima zaduživanja.

Nadalje, zemlji u kojoj je zamišljeno osnivanje posebne ekonomske zone te u koju pristižu inozemna ulaganja biti će korisno primati stručne osobe iz razvojnih agencija te će njihova iskustva i znanja obogatiti određeni poslovni projekt. Većinom se radi o osobama koje imaju dugogodišnje iskustvo u uspješnom provođenju projekata gospodarskih zona. Pritom će takve agencije osigurati kvalitetnu podršku u nadi za što efikasniju realizaciju investicije promoviranjem najoptimalnijih destinacija. Povrh svega, najidealnije bi bilo dovođenje i usmjeravanje kvalitetnih investitora koji stvaraju dodanu vrijednost, generiraju zapošljavanje i osiguravaju gospodarski rast.

Zatim, geografska smještenost graničnih posebnih ekonomskih zona je također njihova prednost zbog blizine inozemnom tržištu. Veća je mogućnost da će država planirati izgradnju svoje zone u blizini granice zbog bolje gospodarske povezanosti sa susjednom državom.

U određenim državama i regijama se donošenje reformi i njihovo provođenje teže i sporije odvija. Zbog toga, regije koje posluju kao posebna ekonomska zona se mogu učiniti pogodnima za relativno lako provođenje poslovnih reformi. Kako je već navedeno, s obzirom da postoje države koje nisu jako spretne u provedbi reformi na

²²Special Economic Zones, World Investment Report 2019, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf(pristupljeno 28.07..2022.)

nacionalnom nivou, ovakve zone se nerijetko prepoznaju kao jedini način za izvođenje promjena. Osim toga, zemlje u razvoju odnosno u procesu napretka ka privlačnoj investicijskoj klimi također se oslanjaju na posebne ekonomske zone. Razumljivo je da svaka od tih država neće uspjeti ostvariti jednak uspjeh, odnosno neke će se bolje rangirati na ljestvici konkurentnosti, dok druge koje to ne uspiju će se oslanjati na ove zone kao neophodne dopune pakete za promicanje investicija i signal napretka države u ostvarenju atraktivne investicijske klime.

Također, jedna od prednosti osnivanja posebne ekonomske zone je niska cijena u usporedbi s onom za izgradnju cijelog industrijskog sustava i njegove infrastrukture. Dodatni troškovi nastaju kako posebna ekonomska zona privlači investicije i razvija pojedinačna područja. U tom slučaju, troškovi uređenja i zajedničkih usluga se naknadno naplaćuju od stanara.

Kod zemalja u razvoju većina posebnih ekonomskih zona su namijenjena privlačenju investicija u raznovrsnu industriju te stoga imaju zadatak dati regulatorne, fiskalne i carinske pogodnosti svim većim poduzećima unutar slobodne industrijske zone (područja skladištenja, logističkih usluga u blizini morskih luka i zračnih luka).

Zapravo je najbezbolniji razvoj i rast onim zonama koje se nalaze u državama u razvoju s industrijom niskih vrijednosti. To može biti problem kad određena zemlja želi nadogradnju na industrije visokih tehnologija s industrija niskih tehnologija. Stoga zemlje u razvoju moraju biti oprezne u financiranju izgradnje posebne ekonomske zone jer prvo moraju proći fazu radno intenzivnih industrija, a onda postupno vršiti nadogradnju kad budu u rangu naprednijih industrijskih performansi.

Kina, kao jedna od država predvodnica u osnivanju posebnih ekonomskih zona je, primjerice, nakon prvotnog uspjeha domaćih zona na svojoj istočnoj obali pokrenula izgradnju nove zone. Radi se o regijama koje su slabije razvijene kako bi se stvorio novi temelj za ekonomski razvoj na tom području. Ovo je također razlog što se granične posebne ekonomske zone razvijaju u različitim fazama. Neke zemlje se odlučuju odmah na uspostavu zone, dok ostale zemlje u kasnijoj fazi da bi smanjile regionalne razlike na nacionalnoj razini.

Osim toga, vlasti posebnih ekonomskih zona osim što koordiniraju politike zona, mogu pomoći u radu investitoru i korisniku zone tako što će ponuditi obuku ili ih

povezati s lokalnom vlašću, komunalnim tvrtkama, carinskim i poreznim službenicima.

Tablica 2. Funkcijska sistematizacija posebnih ekonomskih zona

Tip organizacije	Vrsta	Opis
Specijalizacija	Logističko središte	Komercijalne usluge, skladištenje, logistika
	Zona s više djelatnosti	Općeniti industrijski razvoj, nije specijalizirana
	Specijalizirana zona	Fokus je na sektorima, industriji i <i>global valuechain (GVC) aktivnostima</i>
	Inovacijska zona	Fokus je na unaprjeđivanju industrije i uspostavljanju novih industrija, primjerice visokotehnoške zone, biotehnoške zone, ekozone
Izgled i upravljanje	Zona sa širokim područjem	Velika i integrirana zona, često se povezuje s administrativnom regijom u državi, upostavljena zona kao općina sa stambenim prostorom i pogodnostima
	OFDI (<i>Outwardforeigndirectinvestment</i>)/ODA	Osnovana kao projekt partnerstva države

	zona (Official development assistance)/	koja izvozi kapital i države s nižim dohotkom
	Prekogranična/regionalna razvojna zona	Osnovana zona radi poticanja gospodarske surdnje i iskorištavanje ekonomije razmjera povezane s regionalnim tržištima

Izvor: izrada autora prema *World Investment Report 2019: Special Economic Zones*, UNCTAD, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf

Posebne ekonomske zone posjeduje više od 140 ekonomija u svijetu. Taj broj iz godine u godinu naglo raste. Zone specijalizirane za industriju i zone usredotočene na inovacije nalaze se na naprednijim tržištima u nastajanju.

Gospodarsko i političko značenje posebnih ekonomskih zona nisu jednaki u svim ekonomijama. U razvijenim državama većina su bescarinske zone koje imaju zadatak omogućiti oslobađanje od carina.

Zemljama u razvoju primarni cilj posebnih ekonomskih zona je osnivanje, diverzifikacija i napredak industrije privlačenjem izravnih inozemnih investicija. Zapravo, kad se izuzmu male otočne države kod kojih su dostupni resursi za izgradnju posebnih ekonomskih zona limitirani, može se zaključiti da je većina njih koncentrirana u zemljama u razvoju. Kina je smatrala ove zone ključnima u stvaranju tržišnog gospodarstva i intenzivnijem sudjelovanju u međunarodnoj trgovini. Promatrajući svjetsku razinu, samo u Kini se nalazi preko polovice posebnih ekonomskih zona.

Tablica 3. Prikaz ljestvice razvoja posebnih ekonomskih zona

	Ciljevi zone	Prevladavajuće zone
Gospodarstva s visokim dohotkom	<ul style="list-style-type: none"> • Pružanje učinkovite platforme za složene prekogranične ponudbene lance • Usmjerenost na izbjegavanje distorcija u nacionalnom gospodarstvu 	<ul style="list-style-type: none"> • Slobodne zone kao logistička središta • Znanstveni parkovi potaknuti podržani inovacijom te ciljevima nove industrijske revolucije bez zasebnog regulativnog okvira ili poticaja te su nisu povezani sa zonama
Gospodarstva s višim srednjim dohotkom	<ul style="list-style-type: none"> • Podržavanje prijelaza na ekonomiju usluga • Privlačenje novih visokotehnoloških industrija • Koncentriranost na nadogradnju industrijskih performansi 	<ul style="list-style-type: none"> • Zone bazirane na tehnologiji (R&D, visokotehnološke industrije, biotehnološke i sl.) • Specijalizirane zone s naglaskom na industrije visoke vrijednosti ili segmentima lanca vrijednosti • Uslužne zone (primjerice zone koje pružaju financijske usluge)
Gospodarstva sa srednjim dohotkom	<ul style="list-style-type: none"> • Podržavanje unaprjeđivanja industrije • Promocija i nadogradnja GVC integracije 	<ul style="list-style-type: none"> • Specijalizirane zone usmjerene na GVC intenzivne industrije (primjerice, automobilske,

		elektroničke i sl.) • Uslužne zone (primjerice outsourcing poslovnih procesa, call centri i sl.)
--	--	---

Gospodarstva s niskim dohotkom	<ul style="list-style-type: none"> • Stimulacija industrijskog razvoja i diverzifikacije • Nadoknađivanje nedostataka investicijske klime • Provođenje reformi na ograničenim teritorijima • Koncentrirati ulaganje u infrastrukturu u ograničenom teritoriju • Usmjerenost na zapošljavanje i izvoz 	<ul style="list-style-type: none"> • Zone s više djelatnosti • Zone temeljene na resursima u cilju privlačenja procesnih industrija
---------------------------------------	---	---

Izvor: Izvor: izrada autora prema *World Investment Report 2019: Special Economic Zones*, UNCTAD, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf

4.3.1. Ciljevi posebnih ekonomskih zona

Najčešći cilj je kvantitativni rast, a puno manje pažnje se daje socioekonomskim ciljevima.

Kvantitativni ciljevi rasta su privlačenje ulaganja, promicanje trgovine, povećanje izvoza, otvaranje radnih mjesta.

Socioekonomski ciljevi odnose se na održivi razvoj, kvalitetu zapošljavanja ili zaštitu okoliša. Samo manjina zakona posebnih ekonomskih zona cilja na određene stvari u sektorima i industrijama. To znači da su zone ili otvorene za bilo koju vrstu gospodarske aktivnosti ili da je određivanje ciljeva prepušteno kasnijim uredbama

kojima se uspostavlja pojedinačna posebna ekonomska zona. Najčešće se spominju proizvodnja i uslužni sektor, dok su primarni sektor i novi međusektorski pokretači rasta znatno manje zastupljeni. Potonja kategorija uključuje razne aktivnosti povezane s digitalizacijom, nove tehnologije proizašle iz četvrte industrijske revolucije, razvoj softvera i centri za istraživanje i razvoj.²³

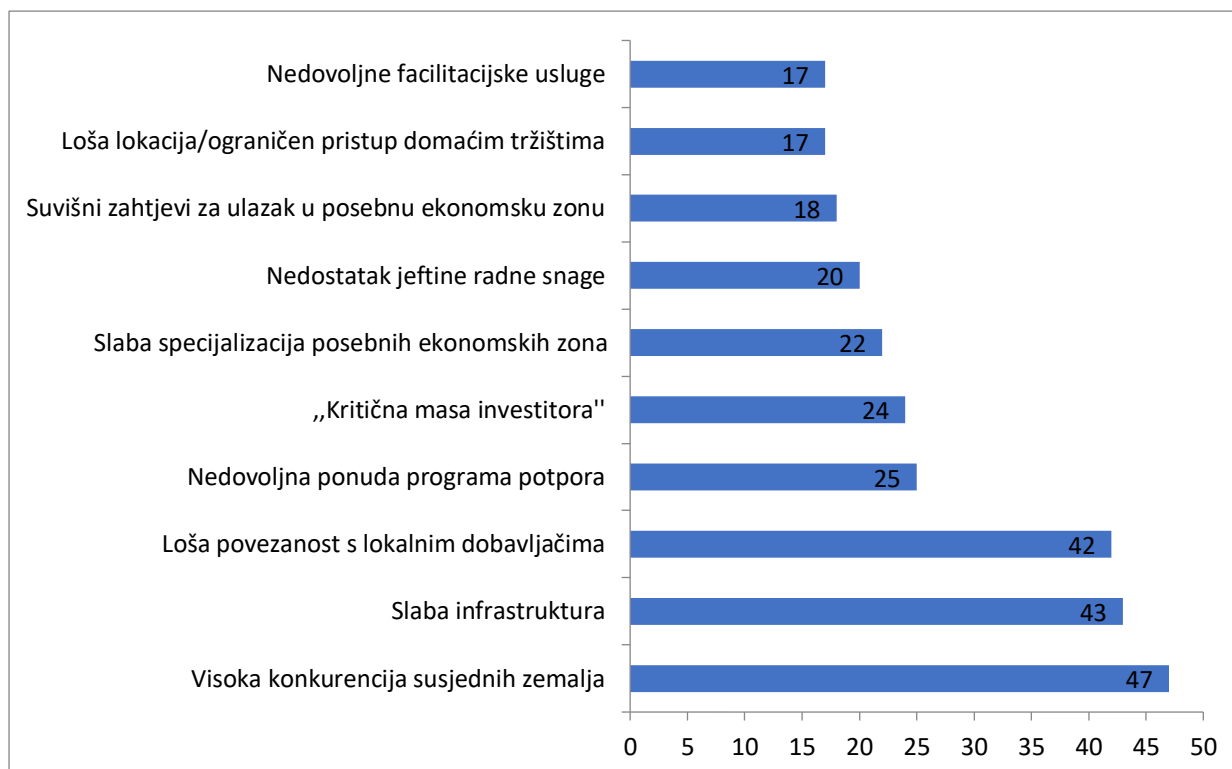
4.4. Čimbenici uspješnih posebnih ekonomskih zona

Čimbenici uspješnih ekonomskih zona naglašavaju značaj postupne specijalizacije i dizanja po ljestvici razvoja zona. Naglašavaju i pristup međunarodnoj mreži stručnih znanja i marketinga, važnost lokacije, usluga i infrastrukture same zone.

U nastavku su prikazani glavni izazovi posebnih ekonomskih zona prema istraživanju *Investment Promotion* agencije i prikazani u postocima.

²³Special Economic Zones, World Investment Report 2019, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf(pristupljeno 28.07..2022.)

Grafikon 11. Ključni izazovi posebnih ekonomskih zona prema *Investment Promotion Agency* u %

Izvor: izrada autora prema *World Investment Report 2019: Special Economic Zones*, UNCTAD, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf

Kako bi posebna ekonomska zona dosegla određeni nivo uspješnosti, zona se mora konstantno nadopunjavati u pogledu konkurentnosti. Ukoliko može ponuditi određeni proizvod ili uslugu čime će privući nove investitore, ostvarit će konkurentsku prednost naspram drugih. Također, ako posjeduje određene sposobnosti koje se temelje na održivom razvoju, vrlo vjerojatno neće biti nezapažena na tržištu.

5. VAŽNOST POSEBNIH EKONOMSKIH ZONA ZA PRILJEVE INOZEMNIH IZRAVNIH ULAGANJA

U sljedećim poglavljima se analizira uspješnost određenih posebnih ekonomskih zona u privlačenju inozemnih izravnih investicija Kine, Indije, Latvije i Srbije.

5.1. Analiza posebnih ekonomskih zona Kine

Kada se govori o uspješnosti privlačenja inozemnog kapitala važnog za poslovanje posebnih ekonomskih zona, Kina ima razloga za pohvalu. Prve zone osnovane su 1979. godine na jugoistočnoj obali zemlje, a riječ je o Shenzhenu, Zhuhaiju, Shantouu i Xiamenu.²⁴

Posebne ekonomske zone ovdje djeluju kao slobodna gospodarska okruženja za stvaranje inovacija i ekonomskog napretka. Ta su područja ovlaštena davati porezne poticaje inozemnim investitorima u cilju dodatnog razvijanja infrastrukture toga mjesta. Isto tako, kineska vlada im dozvoljava da nude razne povlastice stranim ulagačima, uvoze opremu i noviju tehnologiju bez plaćanja poreza.

«Kina je uspostavila 156 visokotehnoloških razvojnih zona do kraja 2017. godine. Počevši u kasnim 1990.-im godinama, zone su osnovane u velikim gradovima poput Pekinga i Shanghaija te u glavnim gradovima pokrajina, nadograđivanjem postojećeg znanja i industrijskog temelja.»²⁵

Tehnološki parkovi su organizirani na način da nude poticaje koji omogućavaju pristup kvalitetnoj infrastrukturi, nude šansu da se iskoristi izuzeće od poreza na dobit određene tvrtke u prve dvije godine te povlašteni porez na dobit od 15%. U paketu s navedenim poticajima, ne podliježu carinama na visokotehnološku opremu. Tvrtkama u zonama 46% prava patenata je odobreno gledajući na nivou cijele države.²⁶

Često se ekonomisti slože da bez posebnih ekonomskih zona ne bi Kina dosegla trenutni stupanj liberalizacije domaćeg gospodarstva u tadašnjim okvirima

²⁴SpecialEconomicZones, World InvestmentReport 2019, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf, str. 143

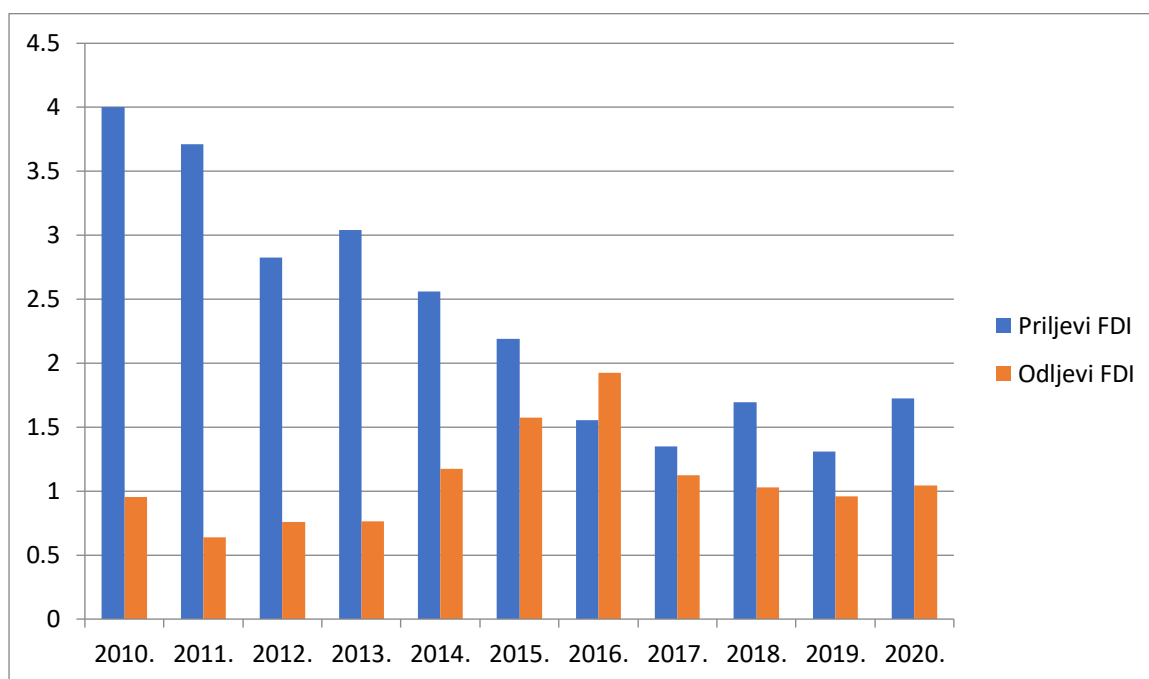
²⁵*ibidem*, str. 134

²⁶*loc.cit.*

tradicionalne države. Kina je država koja prednjači prema količini osnovanih posebnih ekonomskih zona na svom teritoriju. Prema podacima UNCTAD-ovog izvješća *World Investment Report*-a, Kina je 2019. godine brojila 2 543 posebne ekonomske zone i i time je bila država s najvećim brojem zona na nivou cijelog kontinenta Azije.²⁷

U nastavku su prikazani neto priljevi i neto odljevi FDI-ja Kine.

Grafikon 12. Prikaz priljeva i odljeva inozemnih izravnih ulaganja Kine u % BDP-a u razdoblju od 2010. do 2020. godine

Izvor: World Bank Open Data, The World Bank, <https://data.worldbank.org/>

Promatrajući priljeve i odljeve FDI Kine, može se zaključiti kako priljevi čine između 1% i 4% ukupnog BDP-a Kine. Najveći priljeve je ostvarila 2010. godine od 4%, dok je najmanje 2019. od 1,31% BDP-a. Dok priljevi kroz većinu promatranih godina imaju tendenciju smanjivanja, odljevi postupno rastu ukupno 6 godina, od 2012. do 2018. godine. Najveće odljeve FDI ova zemlja je ostvarila 2015. godine s 1,57% ukupnog BDP-a, a najmanje 2011. godine s 0,64%.

²⁷ibidem, str. 142

5.1.1. Značaj posebne ekonomske zone Shenzhen

Grad Shenzhen je 1979. godine bio jedan od kineskih prvih posebnih ekonomskih zona i počeo biti atraktivan rastućem broju ljudi u potražnji za zaposlenjem, što je dovelo do prenaseljenosti. Dok je većina ostalih gradova u Kini i dalje radila na razvoju svojih temelja proizvodnje, Shenzhen je razvio strategiju za tranziciju svoje ekonomije.²⁸

Radi atraktivne lokacije i blizine bivše kolonije Hong Konga, kao izvora većine njegovih ulaganja, visoke tehnologije i financijskih usluga, dostava i logistika su pripomogle da se Shenzhen izgradi kao posebna zona. Također, njegov položaj je bio pogodan da može izvoziti u ostale zemlje svijeta.

„Potaknuo je svoj gospodarski razvoj privlačenjem sektora visoke vrijednosti i znanja poput visoke tehnologije i financijskih usluga te je dom svjetski poznatih kineskih inovativnih marki poput Huaweiija i Tencenta.²⁹

Shenzhen kao posebna ekonomska zona je prepoznatljiva po trima industrijama: otprema i logistika, visoke tehnologije i sektor financijskih usluga. Prema podacima iz 2021. godine, Shenzhen je vodeći u svijetu po lancu ponude i dostave te je četvrta najprometnija kontejnerska luka na svijetu.³⁰

Nadalje, Shenzhen karakteriziraju enormni industrijski parkovi poput HuaweiijaTech Cityja u kojem su znatne investicije u istraživanje i razvoj izgradile globalno inovacijsko mjesto. Da bi zadovoljio sve veće potrebe pomorskog transporta i industrije visoke tehnologije, postao je jedno od glavnih financijskih centara u cijeloj državi. Kina dominira u natjecanju tehnoloških inovacija tako što je fokusirana na ulaganja u tehnološka istraživanja i razvoj. Prema podacima *China Daily*-ja, više od 4,2% BDP-a Shenzhena je potrošeno na istraživanje i razvoj u 2020. godini.³¹

²⁸Special Economic Zones: How one city helped propel its country's economic development, World Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2022/02/special-economic-zones-how-one-city-helped-propel-its-country-s-economic-development/> (pristupljeno 08.08.2022.)

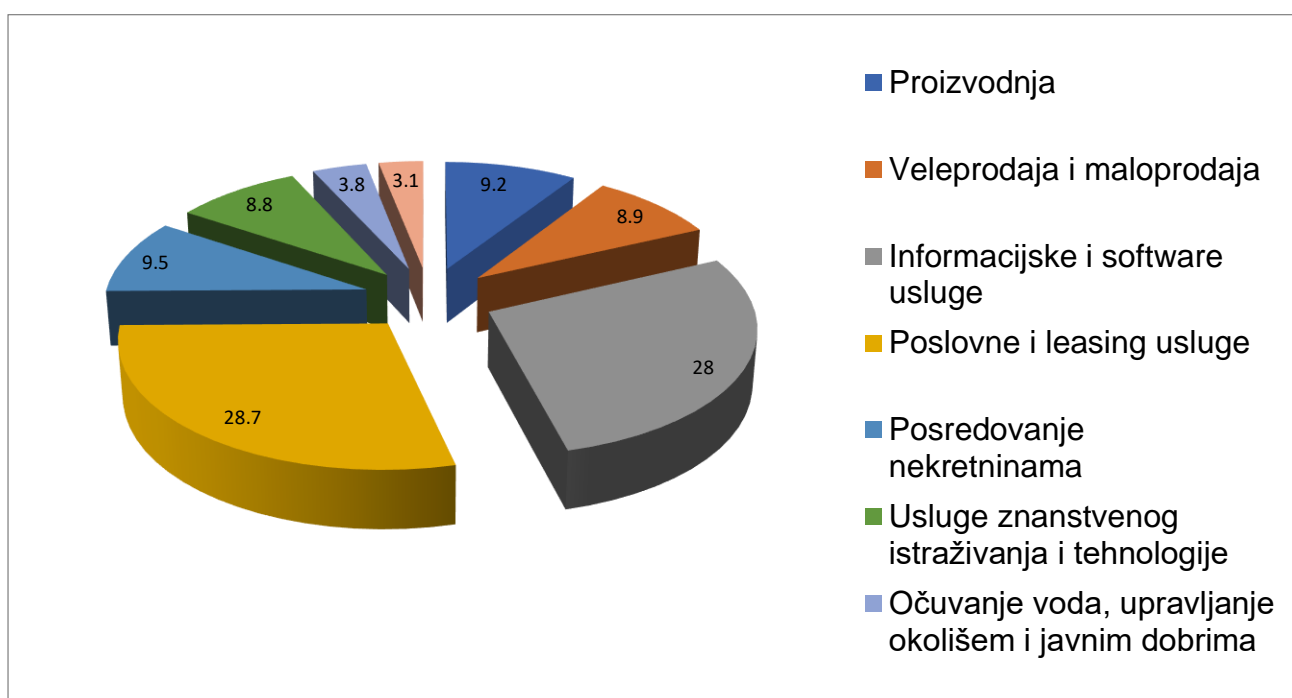
²⁹Special Economic Zones: How one city helped propel its country's economic development, World Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2022/02/special-economic-zones-how-one-city-helped-propel-its-country-s-economic-development/> (pristupljeno 08.08.2022.)

³⁰Global Top 30 Container Ports in 2021, Bansard International, <https://www.bansard.com/en/news/global-top-30-container-ports-2021> (pristupljeno 01.08.2022.)

³¹Shenzhen SEZ, China, Investopedia, <https://www.investopedia.com/terms/s/shenzhen-sez-china.asp> (pristupljeno 01.08.2022.)

Na ljeto 2020. godine je privedena kraju izgradnja više od 46 000 5G baznih stanica te je omogućeno da se na cijelo područje može primjenjivati 5G mreža te je time Shenzhen proglašen prvim 5G gradom u svijetu. Usto, iste godine je proslavio 40. obljetnicu postojanja kao posebne ekonomske zone. Ovi odlični podatci su potkrijepljeni i statističkima, koji govore da je u prvoj polovici iste godine ostvario pozitivan rast BDP-a bez obzira na epidemiju COVID-19.³²

Grafikon 13. Priljevi inozemnih izravnih ulaganja Shenzhena po sektorima u 2021. godini u %

Izvor: izrada autora prema *Investing in Shenzhen: Industry, Economics, and policy*, *China Briefing*, <https://www.china-briefing.com/news/investing-shenzhen-economic-profile-industry-policy-trends/>

Grad Shenzhen kao jedan od prvih gradova gdje su utemeljene posebne ekonomske zone, sa sobom povlači i znatan udio svojih FDI. Analizirajući pojedinačne sektore,

³²Demonstrativna zona Shenzhen pokazuje vitalnost Kine u reformi i otvaranju prema svijetu, Croatian China Radio International, <https://croatian.cri.cn/vijesti/3742/20200820/529325.html> (pristupljeno 08.08.2022.)

vidljivo je da poslovne i leasing usluge čine najveći udio od 28,7%. Odmah zatim slijede informacijske i software usluge s 28%. Od ostalih sektora, redom poslije informacijskih i software usluga idu posredovanje nekretninama (9,5%), proizvodnja (9,2%), veleprodaja i maloprodaja (8,9%), usluge znanstvenog istraživanja i tehnologije (8,8%), očuvanje voda, upravljanje okolišem i javnim dobrima (3,8%) te ostali sektori (3,1%).

5.1.2. Značaj posebne ekonomske zone Hainan

1988. godine otok Hainan, na jugu Kine, postao je peta i najveća posebna ekonomska zona Kine. Bio je to jedan od značajnih koraka za daljnje razvijanje izvozno orijentirane ekonomije prema ostatku svijeta.

Hainan je specifičan po tome što se u njemu provode određene povlaštenije politike nego u ostatku države. Podrazumijevaju određene međunarodne mjere koje se ne odnose i na druge posebne ekonomske zone. Mjere koje proizlaze iz te politike je propisala središnja vlada, a podrazumijevaju: zabrana kontrole ulaganja u kapitalnu izgradnju, uvoz sredstava i materijala za izgradnju većinom iz inozemstva, dozvola za slobodno posuđivanje u inozemstvu u skladu s kapacitetom isplaćivanja duga. Također, inozemni investitori moći će u skladu s odredbama ugovora upravljati domaćim tvrtkama te sva poduzeća kojima su nekad upravljale vlade su pod vladom pokrajine Hainan kako bi lakše ušla u tržišno gospodarstvo.

Otok Hainan, karakterističan po pješčanim plažama i odmaralištima, zbog blizine državama ASEAN-a bio je glavna točka spajanja Kine sa zemljama jugoistočne Azije što je otvorilo nove šanse za Hainan da postane bitno pomorsko čvorište. 2020. godine objavljen je plan kojim se propisuju posebne mjere Hainanu, poput uklanjanja uvoznih carina, snižavanja stopa poreza na dohodak za iznimne talente (engl. *high-potential talents*), postavljanja limita poreza za tvrtke na 15% te povlašteniji uvjeti vize za turističke i pravne putnike. Mjere su osmišljene radi sprječavanja oslanjanja Hainana na tradicionalne industriji fokusa na strategiju postajanja lokacije za trgovinu i investicije. Također će inozemnim investitorima biti korisno to što će im omogućiti širi pristup tržištu, pogotovo sektoru turizma, obrazovanja i

telekomunikacija uz postupno otvaranje kapitalnih računa i liberalniji protok novca između zone Hainan i prekomorskih odredišta.

Neke od značajnih mjera i ciljeva do 2025. godine koje su dio Masterplana, programa koji je propisao niz politika za otok Hainan su: uspostava vodećeg poslovnog okruženja u Kini, poboljšati industrijsku konkurentnost i učiniti prevenciju i kontrolu rizika jakim i učinkovitim, postaviti temelje za slobodnu lučku trgovinu i postupno usavršavanje zakona i propisa prilagođenih izgradnji luka slobodne trgovine.³³

„Ključne politike Masterplana na koje bi investitori trebali obratiti pažnju su:

1. Liberalizacija trgovine robama i uslugama,
2. Olakšavanje ulaganja te otvaranje ključnih sektora,
3. Slobodna razmjena ljudi, kapitala i podataka."

Roba koja se uvozi iz prekomorskih država bit će smjesta podvrgnuta kontroli. U planu je napraviti katalog robe koji će biti podvrgnut uvoznoj carini. Roba koja ne podliježe tom popisu bit će oslobodena carina i imat će slobodan protok u posebnu ekonomsku zonu Hainan. Još jedna od politika Masterplana je fokus na slobodniju trgovinu uslugama kroz sustav ulaganja s minimalnim odobrenjem. Radi se o sustavu koji bi stvorio posebne liste, koje odobravaju i olakšavaju pristup tržištu za luku slobodne trgovine Hainan i negativnoj listi za pristup inozemnim investicijama. Nadalje, izdati će se propisi s povlasticama za putovanja da bi se visokoobrazovani talenti u industrijama zadržali u Hainanu. Hainan će također uložiti u razvoj digitalne ekonomije u posebnoj ekonomskoj zoni.

Prema riječima potpredsjednika kineske vlade, uspostava posebnih ekonomskih zona je bila važna mjera kineske reforme i otvaranja gospodarstva. „Posebne ekonomske zone su odigrale pionirsku ulogu u poticanju reformi.", naglasio je.³⁴

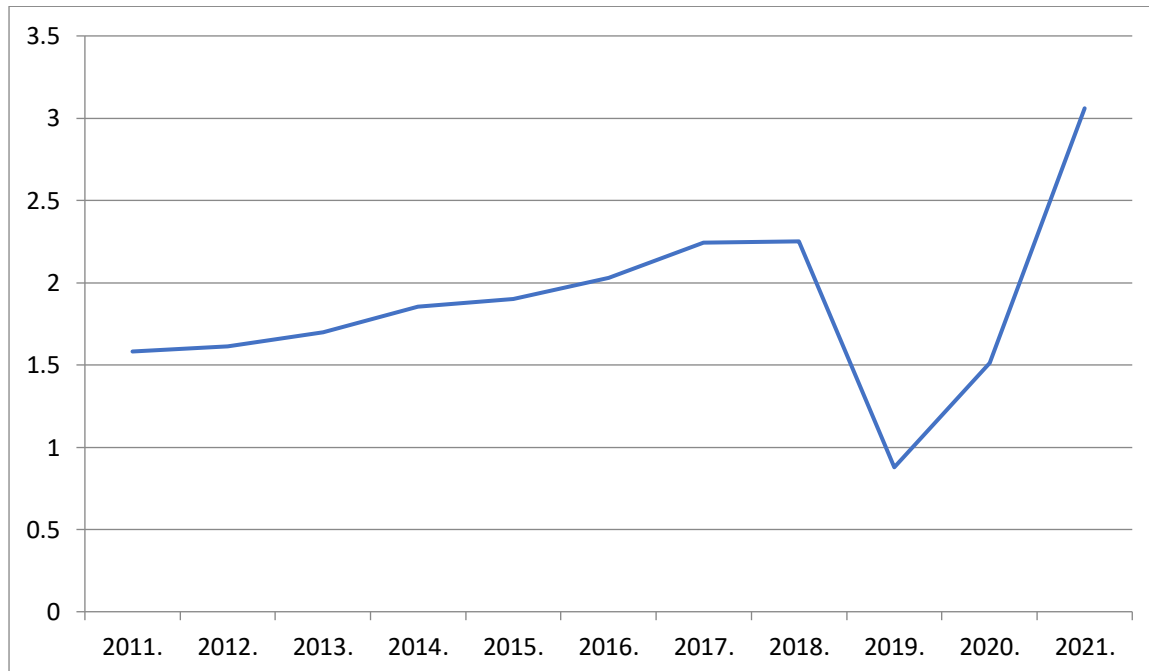
³³Hainan FTZ Masterplan Released to Establish China's Biggest Free Trade Port by 2035, China Briefing, <https://www.china-briefing.com/news/hainan-ftz-masterplan-released-establish-chinas-biggest-free-trade-port-2035/> (pristupljeno 09.08.2022.)

³⁴Hainan FTZ Masterplan Released to Establish China's Biggest Free Trade Port by 2035, China Briefing, <https://www.china-briefing.com/news/hainan-ftz-masterplan-released-establish-chinas-biggest-free-trade-port-2035/> (pristupljeno 09.08.2022.)

Hainan kao posebna ekonomska zona je bio pionir u pokusu tržišnog gospodarstva, otvaranju zemlje inozemnim investicijama, ukidanju poljoprivrednog poreza i školarina za obvezno devetogodišnje obrazovanje.

Još jedna od strategija razvoja ove zone je bila reforma medicinskih zakona i propisa u svrhu otvaranja područja inozemnim medicinskim inovacijama. Riječ je o dopuštanju proizvođačima sanitarne opreme da registriju svoje tvrtke u Kini te uz to, Hainan je omogućio pravne pogodnosti za međunarodne medicinske timove koji se bave dijagnostikom, liječenjima i znanstvenim istraživanjima. Ne samo da će ove reforme poboljšati zdravstveni sustav u Hainanu, već će osigurati inozemnim proizvođačima medicinske opreme i medicinskim istraživačima da imaju brži pristup na kinesko tržište.

Grafikon 14. Prikaz inozemnih izravnih ulaganja posebne ekonomske zone Hainan u razdoblju od 2011. do 2021. godine u milijardama američkih dolara

Izvor: izrada autora prema Hainan's Official Portal for Global Investors, <http://www.investhainan.cn/>

Iz priloženog grafikona uočljiv je blagi trend povećanja inozemnih izravnih ulaganja zone Hainan od 2013. do kraja 2018. godine, a taj trend prekida naglo smanjenje 2019. godine kad je zabilježeno 0,87 milijardi dolara, odnosno 1,38 milijardi dolara manje u odnosu na 2018. kad su ostvarena ulaganja od 2,25 milijardi dolara. U daljnjoj analizi FDI bilježe konstantan i prilično visok rast sve do kraja razdoblja.

5.1.3. Značaj posebne ekonomske zone Zhuhai

Posebna ekonomska zona Zhuhai dio je istoimenog grada u južnoj pokrajini Guangdong u Kini, te je jedna od prvih kineskih ekonomskih zona odobrenih od strane Vlade. Ima veliku ulogu na cestovnom čvorištu preko mosta koji spaja Hong Kong i Makao.

Njegovo ime znači "biserno more" s obzirom na položaj grada na čvorišnoj točki Biserne rijeke i Južnog kineskog mora. Ova je zona karakteristična kao turističko središte s obzirom na svoju relativno nisku gustoću naseljenosti. Smatra se jednim od najpogodnijih mjesta za život u Kini.

Zona Zhuhai je osnovana 1980. godine što može zahvaliti njegovoj pogodnoj lokaciji u blizini Makaa, trgovačkog središta. Zhuhai je nakon jednog desetljeća razvoja postao važan grad na području Biserne rijeke te je doživio transformaciju u luku, centar za istraživanje i razvoj, turističko središte i prometno čvorište.

„U 2021. godini gradski BDP dosegao je 57,4 milijarde američkih dolara, što je povećanje od 6,9% u odnosu na prethodnu godinu. Što se tiče doprinosa BDP-u, sekundarni i tercijarni sektor činili su najveći udio, sa stopom doprinosa od 38,86 odnosno 59,65, dok je primarni sektor činio samo 1,49%.”³⁵

Prateći značajke otvorenog gospodarstva, vlada Zhuhaija 2018. godine uvela je nekoliko mjera za privlačenje inozemnih investitora. Mjere obuhvaćaju ukupno 10 kategorija, uključujući razne poticaje koje nude savezne, države i lokalne vlasti. Ključne mjere predstavljaju, među ostalima, olakšani pristup inozemnim investitorima

³⁵InvestinginZhuhai: Industry, EconomicsandPolicy, China Briefing, <https://www.china-briefing.com/news/investing-in-zhuhai-industry-economics-and-policy/>

tržištu, poticanje stranih investicija u regionalni razvoj, povećanje financijskih nagrada za korištenje stranih ulaganja, poticanje inovacija i istraživanja.

Osim toga, ukidaju se zabrane stranih udjela banaka i tvrtki za upravljanje financijskom imovinom. Stranim bankama dopušteno je istodobno osnivanje podružnica i podružnica. Strani se ulagači nadalje potiču na osnivanje zajedničkih ulaganja s poduzećima koja posluju s vrijednosnim papirima, investicijskim fondovima za vrijednosne papire, ročnicama i životnim osiguranjem.

Mjere također uključuju davanje povlaštenog tretmana korištenja zemljišta regionalnim sjedištima 500 najboljih tvrtki u svijetu i vodećim svjetskim poduzećima, kao i industrijskim projektima s maržom ulaganja od 1 milijarde RMB (146 milijuna USD) i više.

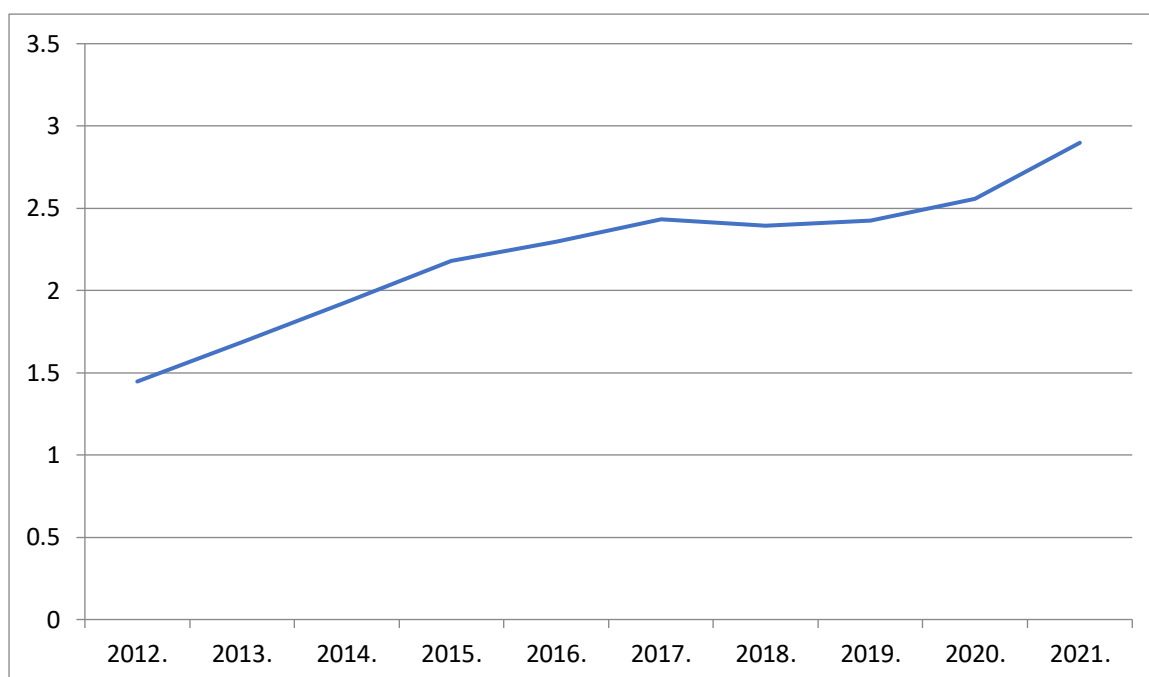
Nadalje, Zhuhai ima primamljivu poslovnu klimu radi svog statusa posebne ekonomske zone, koja se sastoji od tri gospodarska državna projekta, Hengqin Pilot slobodne trgovačke zone, nacionalne visokotehnološke, industrijske razvojne zone Zhuhai i ekonomske luke ZhuhaiGaolan.

Kako bi dugoročno zadržao kapital, grad mora kontinuirano održavati svoju komparativnu prednost usavršavanjem i širenjem prednosti koje nudi investitorima. U tu svrhu, Zhuhai je identificirao svoju sljedeću stratešku prednost: jačanje suradnje s Macaom i Shenzhenom kako bi se izgradilo središte za učinkovitu raspodjelu resursa kao što su ljudski kapital, tehnologija i financiranje. Već spomenuti most je skratio putovanje od Zhuhaija do Hong Konga sa četiri na manje od jednog sata vožnje. Nakon njegovog otvaranja, mnoga multinacionalna poduzeća široke potrošnje su iskazala interes za otvaranje skladišta u ovoj posebnoj ekonomskoj zoni. Poduzeća uživaju u pogodnostima koja im se nude, poput niskih fiksnih troškova i mogućnosti jednostavnog pristupa talentiranoj radnoj snazi.

Kina je prva započela s uvođenjem posebnih ekonomskih zona 1980. godine. One su bile koncentrirane u jugoistočnoj obalnoj Kini, području koje je u zemlji dugo bilo prepoznato po svom poduzetničkom duhu. Unutar određenih zona, lokalnim vlastima bilo je dopušteno nuditi porezne olakšice stranim ulagačima i razvijati vlastitu infrastrukturu. Kako bi grad privukao početne krugove ulaganja, posebne ekonomske zone mogu se osloniti na svoje konkurentne prednosti kao što su povlaštene porezne i tarifne politike. Međutim, kako bi dugoročno zadržao kapital, grad mora

kontinuirano održavati svoju komparativnu prednost usavršavanjem i širenjem prednosti koje nudi investitorima. U tu je svrhu Zhuhai identificirao svoju sljedeću stratešku prednost: jačanje suradnje s Hong Kongom i Macaom. Grad također planira izgraditi središte za učinkovitu alokaciju ključnih poslovnih resursa kao što su ljudski kapital, tehnologija i financiranje.

Grafikon 15. Prikaz inozemnih izravnih ulaganja posebne ekonomske zone Zhuhai u razdoblju od 2012. do 2021. godine u milijardama američkih dolara

Izvor: izrada autora prema City of Zhuhai, <http://www.cityofzhuhai.com/>

Gledajući prikaz FDI zone Zhuhai, može se zaključiti da je od 2012. do 2021. godine ostvario slične putanje povećanja kao prethodno analizirani Hainan. Naime, Zhuhai se može pohvaliti konstatnim povećanjima FDI od početka promatranog perioda do 2018. godine što je vremensko razdoblje od čak 6 godina, a nakon toga bilježi blago smanjenje 2018. godine, kad je ostvareno 2,39 milijarde dolara. Najmanje je FDI bilo 2012. godine s 1,44 milijardom, a najviše 2,89 milijardi dolara.

5.2. Analiza posebnih ekonomskih zona u Indiji

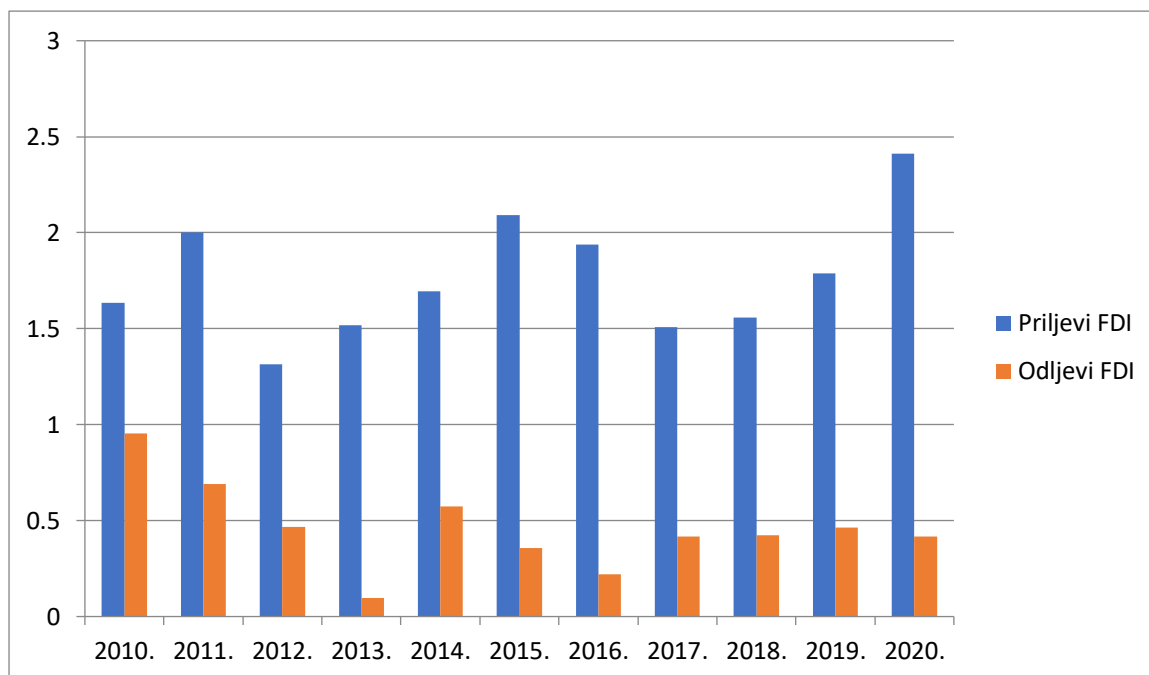
Indija je jedna od prvih u južnoj Aziji koja je uspostavila posebne ekonomske zone, no 1960-ih i 1970-ih godina gospodarski razvoj zona je stagnirao zbog brojnih kontrola koje nisu dozvoljavale njihov rad. 1990-ih godina te su kontrole ukinute. Zakon o posebnim ekonomskim zonama propisao je poticanje investiranja privatnog sektora u svrhu industrijskog razvoja, što je dovelo do umnožavanja novih planova zona, a mnogi su kasnije ukinuti zbog upitne kupnje zemljišta, manjka potražnje za prostorom posebnih zona i promjena u propisima poreznih poticaja. Ono za čime je Indija čeznula su bili gospodarski rast koji prati održivi razvoj, dopremanje svjetske infrastrukture, zapošljavanje, rast izvoza te privlačenje više inozemnih izravnih ulaganja, kao motiv za osnivanje posebnih ekonomskih zona.

Ciljevi posebnih ekonomskih zona u Indiji su: stvaranje dodatne gospodarske aktivnosti, promicanje izvoza roba i usluga, poticanje investicija iz domaćih i inozemnih izvora, stvaranje radnih mjesta, razvoj infrastrukturnih objekata, itd.³⁶

Aktivnost posebnih ekonomskih zona bi se usmjerila na to da se omogući internacionalno konkurentno okruženje, stimulira povećanje inozemnih izravnih ulaganja i BDP-a, poveća udio u svjetskom izvozu, stvaraju radna mjesta, potiče se razvoj infrastrukture te rast proizvodnje.

³⁶Advantages of SEZ Units in India, Business Maps of India, <https://business.mapsofindia.com/sez/advantages-units-india> (pristupljeno 09.08.2022.)

Grafikon 16. Prikaz priljeva i odljeva inozemnih izravnih ulaganja Indije u razdoblju od 2010. do 2020. godine u % BDP-a

Izvor: izrada autora prema World Bank Open Data, The World Bank, <https://data.worldbank.org/>

Iz priloženog grafiona priljeva i odljeva FDI Indije, može se primijetiti da su priljevi standardno veći nego odljevi, ali sa znatno većim oscilacijama tijekom cijelog promatranog perioda. Tako su najveći priljevi ostvareni 2020. godine s 2,41% u ukupnom BDP-u Indije, a najmanji 2012. godine kad je ostvareno 1,31%. Što se tiče odljeva FDI, primjetne su manje oscilacije u kretanjima, no s mnogo manjim vrijednostima u odnosu na priljeve. Primjerice, najveći odljev je ostvaren 2010. godine od 0,95% BDP-a, a najmanji 2013. godine s 0,09% BDP-a.

5.2.1. Značaj posebne ekonomske zone Santacruz Electronic Export Processing Zone (SEEPZ)

Santacruz Electronic Export Processing Zone je osnovana 1973. godine posebno za proizvodnju i izvoz elektroničkih proizvoda na geografskom području od početnih 100 hektara. Kasnije je prošireno na 110 hektara zemlje u najmu Maharashtra Industrial Development Corporation organizacije. Cilj je bio promicanje

elektroničke industrije u državi i iskoristiti situaciju rastućeg svjetskog tržišta elektronike.

Upravljanje posebne ekonomske zone funkcionira kroz troslojnu administrativnu strukturu. Vrhovno tijelo je Odbor za odobrenje kojim upravlja tajnik Ministarstva gospodarstva. Investitor predaje prijavu za izgradnju posebne ekonomske zone Povjereniku za razvoj koji istu prosljeđuje Odboru. Vlada države također prosljeđuje svoju preporuku Odboru za odobrenje u roku od 45 dana od dana primitka prijave.

Imajući u vidu veliki prirodni potencijal bez zagađenja industrije dragulja i nakita, Vlada je omogućila proizvodnju i izvoz dragulja i nakita iz ove zone tijekom 1987. godine te je tako SEEPZ počela redati uspjehe. S obzirom da su na tom putu prepreke bile razne kontrole, oslabljena infrastruktura koja može konkurirati onoj na globalnoj razini, nestabilan fiskalni sustav, kako bi se stvorila atrakcija za direktna ulaganja, u travnju 2000. godine objavljena je Politika za posebne ekonomske zone koja je propisala minimalne mjere za posebne ekonomske zone, kako bi ih učinila inicijatorima gospodarskog rasta uz prateću poboljšanu i kvalitetu infrastrukturu i atraktivni fiskalni režim. Zone su u skladu s mjerama Politike djelovale od 2000. do 2006. godine, dok su se fiskalni poticaji iskazali kao učinkovit kotačić odredbi donešenih zakona.

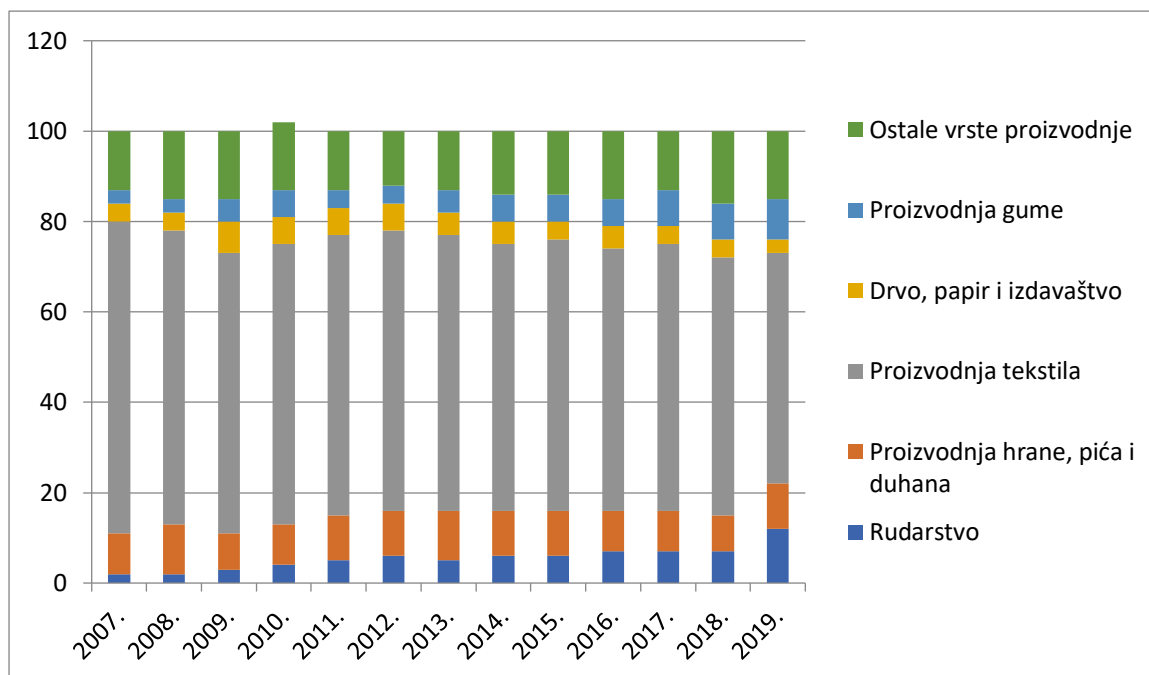
Neki porezni poticaji i olakšice koje jedinice u posebnim ekonomskim zonama smiju iskoristiti za privlačenje inozemnih izravnih ulaganja podrazumijevaju: uvoz robe bez carina, dozvolu za otvaranje stranih bankovnih jedinica, vanjsko zaduživanje do 500 milijuna američkih dolara godišnje bez dospijeća putem priznatih bankovnih kanala, oslobođenje posebne ekonomske zone od poreza na promet za prodaju koja je ostvarena iz domaće tarife, dozvoljeno otvaranje tvrtki u zonama za proizvodne, trgovačke ili uslužne djelatnosti, tvrtke u zonama moraju poslovati s dobiti, itd.³⁷

Također, tvrtkama se daju olakšice u vidu poreza na dohodak. Primjerice, u prvih pet godina poslovanja poduzeća imaju 100% izuzeće od poreza na dohodak, u sljedećih pet godina imaju oslobođenje od 50% i u sljedećih pet godina 50% uštede dobiti od izvoza.³⁸

³⁷About SEEPZ, SEEPZ Special Economic Zone, Office of zonal development commissioner, http://www.seepz.gov.in/seepz_sez.aspx (pristupljeno 09.08.2022.)

³⁸About SEEPZ, SEEPZ Special Economic Zone, Office of zonal development commissioner, http://www.seepz.gov.in/seepz_sez.aspx (pristupljeno 09.08.2022.)

Grafikon 17. Priljevi FDI posebne ekonomske zone SEEPZ prema sektorima gospodarstva u razdoblju od 2007. do 2019. godine u %

Izvor: izrada autora prema SEEPZ Special Economic Zone, Office of zonal development commissioner, <http://www.seepz.gov.in/>

Iz grafikona je vidljivo da sektor proizvodnje tekstila zauzima najveći postotni udio u priljevima FDI zone SEEPZ tijekom cijelog promatranog razdoblja od 12 godina. Svi ostali promatrani sektori gospodarstva bilježe znatno manje udjele. Tekstilna industrija najveći udio priljeva FDI ostvarila je 2007. godine s 69%. Najmanje udjele ostvaruju sektori rudarstva i proizvodnja guma.

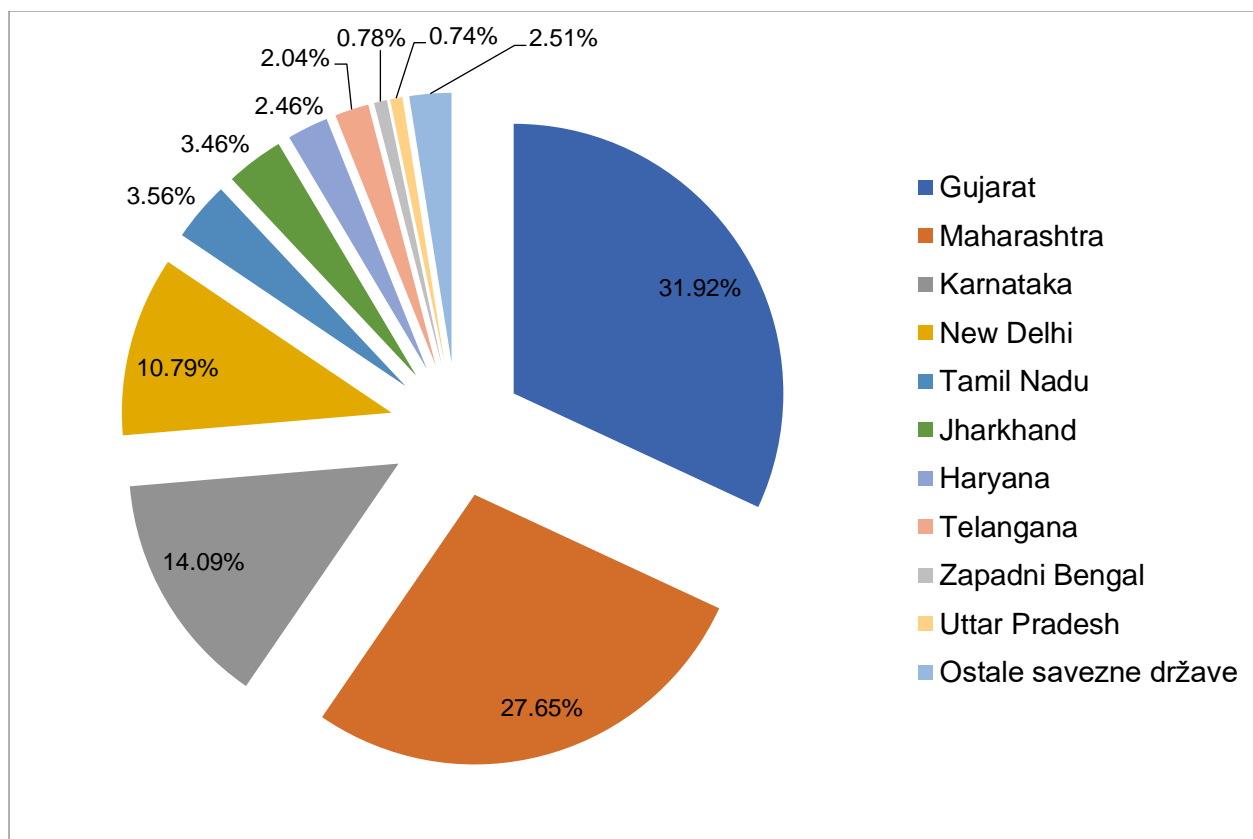
5.2.2. Značaj posebne ekonomske zone Manikanchan

Posebna ekonomska zona Manikanchan smještena je u šumskom dijelu bez zagađenja, a projekt je savezne države Zapadnog Bengala koji služi za iskorištavanje potencijala rasta industrije dragulja i nakita. Nastala je kao rezultat ideje o posebnim ekonomskim zonama od strane središnje Vlade Indije između 1997. i 2000. godine.

U ovoj zoni se proizvodi srebrni nakit, rade popravci, pružaju usluge, proizvodi nakit od platine, izvodi se prerada i prodaja nakita te proizvodi se nakit od zlata. Prvi zadatak za osnivanje posebne ekonomske zone Manikanchan je razvoj Parka dragulja i nakita u Salt Lake Cityju u Zapadnom Bengal. Tvrtka koja upravlja razvojem projekta je West Bengal Industrial Development Corporation Limited. Projekt je dobio punu podršku središnje Vlade Indije, dok politika zone Manikanchana je pod upravljačkom palicom Zapadnog Bengala koji zagovara politiku za pružanje fiskalnih i nefiskalnih povlastica da bi projekt dobio prednost na internacionalnom tržištu dragulja i nakita.

Jedna od prednosti koje ova posebna ekonomska zona nudi inozmnim investitorima je 100% izuzeće od poreza na dohodak u prvih pet godina i 50% oslobođenja za sljedeće dvije godine.

Grafikon 18. Prikaz FDI kapitalnih priljeva saveznih država Indije u razdoblju od 2019. do 2020. godine u %

Izvor: izrada autora prema Major Investment Destinations in India, India Briefing, <https://www.india-briefing.com/news/top-investment-destinations-in-india-doing-business-state-governance-development-level-23034.html/>

Na prikazu se vidi da najveći udio kapitalnih priljeva ima savezna država Gujarat s 31,92%, dok je slijedi Maharashtra s 27,65%. Poslije nje slične kapitalne priljeve ostvaruju Karnataka i New Delhi, dok se ostale navedene savezne države ne mogu pohvaliti s takvim postotnim udjelima jer ostvaruju višestruko manje. Savezna država koja je u godišnjem razdoblju od 2019. do 2020. ostvarila najlošiji rezultat je UttarPradesh s 0,78%.

5.2.3. Značaj posebne ekonomske zone Surat

Osim što je posebna ekonomska zona, Surat je i grad u indijskoj državi Gujarat u zapadnom dijelu Indije. Grad Surat broji 6,93 milijuna stanovnika, a nalazi se u državi koja slovi kao jedna od najbogatijih indijskih država. Tamo je osnovano prvo internacionalno središte financijskih usluga u zemlji čija je svrha moći parirati centrima poput Dubaija i Singapura. Gujarat je također konkurentna u industrijama petrokemije, tekstila, farmaceutskih proizvoda, automobila te dragog kamenja i proizvodnje nakita. Grad Surat je stoljećima bio središte trgovine dijamantima te se tamo uređivalo 90% svjetskih dijamantata. Može se pohvaliti s nekoliko najboljih visokoobrazovnih ustanova u državi te postaje sve privlačniji za novoosnovane tvrtke jer nudi manje troškove registracije poduzeća, tim više što su troškovi življenja niži naspram drugih velegradova u Indiji.

Posebna ekonomska zona Surat jedna je od najvažnijih poslovnih jedinica *Diamond and Gem Development Corporation Limited*-a. Daje mnogo pogodnosti industrijama koje planiraju na tom području izgraditi svoje poslovne jedinice. Zona prihvaća sve industrije koje ne zagađuju okoliš, te se tamo mogu osnivati tvrtke s proizvodnim, trgovačkim i uslužnim djelatnostima. Te pogodnosti vezane su za porez na dohodak, trošarine, carine, industrijsko licenciranje, porez na pružanje usluga i druge. Nakon što uspostavljene poslovne jedinice odobri povjerenik za razvoj posebnih ekonomskih zona, počinje im teći pravo na povlastice na aktivnosti koje će obavljati. Posebna ekonomska zona Surat prepoznatljiva je kao prva operativna zona

u jedinicama privatnog sektora u Indiji. Ovu činjenicu dokazuju rezultati u posljednjih nekoliko godina. Ostvaren je ogroman porast u izvoznim proizvodnim jedinicama. Zabilježen je porast od 62 kruna rupija u 2001. godini na 2400 kruna rupija u 2006. godini.

Kad se promatra isplativost lokacije, zona Surat je izgrađena na odličnoj lokaciji za industrijske aktivnosti, samo 14 kilometara od centra grada Surata. Ima dobru željezničku i cestovnu povezanost. Vrste djelatnosti koje prevladavaju su proizvodnja odjeće, tekstila, informacijskih gadgeta, farmaceutskih proizvoda, kemikalija, dragog kamenja, nakita, duhana, inženjering. Jedan od razloga zbog kojeg industrija uspijeva je dobra lokacija, dostupnost radne snage za sve industrijske djelatnosti te odlična infrastruktura.

Ova posebna ekonomska zona posjeduje sektore proizvodnje dragog kamenja i nakita, obrade dijamanta, inženjerske i tehnološke usluge, tekstilne jedinice, strojeve za tekstil, farmacije i farmaceutskih proizvoda, itd. Ove jedinice rastu jako brzo i ostvaruju dividende državi zbog svoje izvrsne lokacije, jeftinijih aktivnosti, sigurnog okruženja i kompetentne i talentirane radne snage. Uz navedeno, ne smije se zapostaviti ni odličnu infrastrukturu koja olakšava poslovanje poduzećima u zoni.

„Objekti posebne ekonomske zone Surat bili su pokrovitelji onima koji su težili uspostaviti svoje jedinice u sektorima ove zone. Pružanjem programa za maksimalne korisnike, posebna ekonomska zona Surat je stekla nekoliko najučinkovitijih jedinica velikih razmjera koji financiraju različite industrije.”³⁹

Sve jedinice u zoni su oslobođene poreza na promet, imaju privilegiranu mogućnost procjene kapitalnih troškova te Surat kao posebna ekonomska zona dopušta investitorima obavljanje bilo kakvu proizvodnju za izvoz u ime domaćeg izvoznika te otprema na točno određene destinacije. Ono čime su poslovne jedinice određenog poduzeća osnovanog u zoni Surat povlaštene je oslobođenje od carina, pristojbi, zahtjeva okolišne dozvole. Uvoz kapitalnih objekata, sirovina i potrošnog materijala oslobođeno je plaćanja ikakve carine pri nabavi na lokalnom tržištu. Uvezena roba koja je isključena od carine treba se koristiti u roku od 5 godina. Također, jedinice

³⁹Surat Special Economic Zone (SURSEZ), Business Mapsof India, <https://business.mapsofindia.com/sez/india/surat-special-economic.html>(pristupljeno 09.08.2022.)

ove zone bi trebale bilježiti pozitivne devizne prihode unutar 5 godina. Vlada ne propisuje standardne input i output norme i propise.

Kad je riječ o porezu na dobit od izvoza, propisano je 15-godišnje izuzeće od poreza. Za prvih 5 godina priznaje se puni iznos od 100%, sljedećih 5 godina 50% i za preostalih 5 godina do 50%.

Prilikom uvoza i izvoza robe ne postoje rutinski pregledi carinika, što je još jedna atraktivnost za potencijalne investitore, a prednost brže i lakše transakcije za posebnu ekonomsku zonu Surat. Nadalje, državna vlada je donijela mnoge propise za posebne ekonomske zone. Objavila je poseban zakon o posebnim ekonomskim zonama koji propisuje dopuštenje neplaćanja biljega i pristojbi prilikom registracije novog poduzeća te razne sporazume o radu u zoni. Isto tako, oslobođeno je plaćanja naknade za električnu energiju. Ono čime se Surat kao posebna zona može pohvaliti je izvrsna infrastrukturna ravnoteža. Budući da je smještena u ekološki prihvatljivom području koje joj je poveznica s glavnim komercijalnim dijelovima, dostupne su infrastrukturne mreže poput opskrbe vodom i električnom energijom, ulična rasvjeta, sustav odvodnje i druge. Također, stopostotna inozemna izravna ulaganja imaju potpuno pravo na proizvodni sektor u ovoj posebnoj ekonomskoj zoni što se smatra poprilično važnom stavkom atrakcije Surata.

U prilog atraktivnoj lokaciji posebne ekonomske zone, vrlo dobroj cestovnoj, željezničkoj i zračnoj povezanosti, prednost je i kvalitetna, vješta i kvalificirana radna snaga

Grad Surat je prepoznatljiv kao središte tekstila i predstavlja raznovrsne tržnice, od kojih su najbolje one sa šarolikom ponudom stilova vrsta tekstila (pamuka, poliester, izvezenih i tiskanih materijala, šalvarkamiza i mnogih drugih). Podrazumijeva se kako su tržnice opskrbljene velikim količinama po veleprodajnim cijenama što je idelna prilika za investitore u posebnoj ekonomskoj zoni. Dakako, indijski proizvođači ovdje nude i originalni nakit. Tržište tekstila u Suratu najviše se bavi tkanjem i proizvodnjom pređe, poznat je po vlastitim sintetičkim proizvodima.

„Glavni razlog zašto se ovaj grad transformirao u grad tekstila je što se može brzo prilagoditi najnovijim trendovima i promjenama.“⁴⁰

U nastavku je navedeno nekoliko najpopularnijih tržnica u Suratu koje se smatraju najboljima.

Sahara Darwaja, po istoimenom naselju grada Surata, poznata je tržnica po kvalitetnim proizvodima (primjerice, ženskoj tradicionalnoj narodnoj nošnji *sari*) i veleprodajnim cijenama. Idealno je za otvaranje malog poduzeća za preprodaju ponuđenih proizvoda. Popularna je i tržnica Shanivari po svojoj ponudi antikviteta i proizvoda za uređenje interijera. Sljedeća, ne i manje važna je Old Bombay Market koju karakteriziraju komadi odjeće izvrsne kvalitete. Značajna stavka ove tržnice je što čak maloprodajne trgovine prodaju svoje proizvode po pristupačnim cijenama. Posljednja na popisu je Chauta Bazar koja se nalazi u gradskoj četvrti Chauta Pul koja ima raznovrsnu ponudu od tekstila do namirnica gdje će svatko uspjeti pronaći nešto.

Država Gujarat bilježi već četiri uzastopne godine najveći FDI. Ostvarene su vrijednosti od 30,23 milijarde dolara, s udjelom od 37% u razdoblju 2020.-2021. godine. U razdoblju od 2020. do 2021. godine, od cjelokupnih inozemnih izravnih investicija, 94% ulaganja je zabilježeno u sektoru računalnog hardvera i softvera. Indija bilježi najveći rast inozemnih izravnih investicija u rangu s razvijenim gospodarstvima. Zabilježeno je 81,72 milijarde dolara inozemnih izravnih ulaganja u Indiji u 2021. godini, što ukazuje na godišnje povećanje od 10%.⁴¹

Indijska agencija *Industrial Extension Bureau (iNDEXTb)* je osnovana u Gujaratu, a njena djelatnost je rad na promicanju industrijskog razvoja i socio-ekonomskog rasta države. Bavi se i pružanjem potpore u proizvodnji postojećim, novim i potencijalnim investitorima. Posrednik je između ulagača i vlade za osnivanje industrijskih projekata. Jedinstveni je kontakt za potencijalne ulagače koji traže prilike u Gujaratu. iNDEXTb je objavila zanimljiv video o tome zašto ulagati u Gujarat te je navela 3 ključna razloga:

⁴⁰Featured Market-12: Surat – TextileMarket (Why You Should Visit), OkCreditIn, <https://okcredit.in/blog/markets-in-surat-you-should-visit/> (pristupljeno 09.08.2022.)

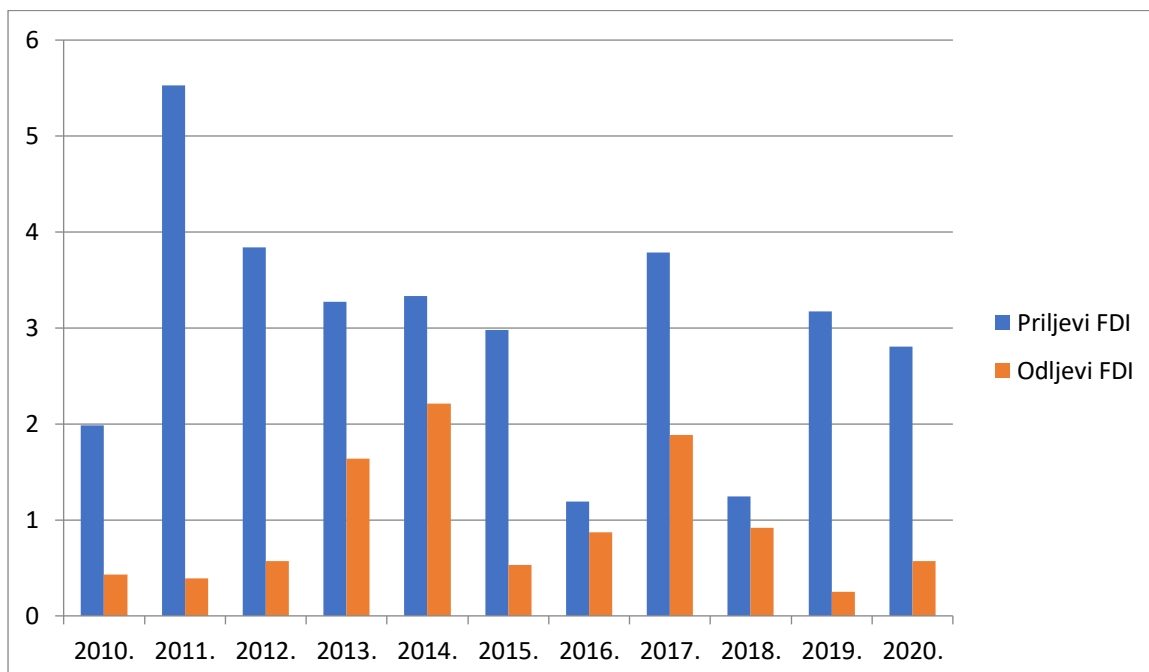
⁴¹Gujarat receives highest FDI in FY21; Maharashtra ranks second, Business today, <https://www.businesstoday.in/latest/economy-politics/story/gujarat-receives-highest-fdi-in-fy21-maharashtra-ranks-second-297079-2021-05-26> (pristupljeno 09.08.2022.)

1. Gujarat je vodeći na ljestvici indeksa spremnosti na izvoz u 2020. godini.
2. Vodeći je na ljestvici indeksa logističke učinkovitosti te LEADS indeksu u 2019. godini.
3. Broj jedan je u kompozitnom upravljanju vodama.

5.3. Analiza posebnih ekonomskih zona Latvije

Posebne ekonomske zone u Latviji uglavnom dijele svoje generalne ciljeve, a to su: privući investicije, razviti infrastrukturu i proizvodnju, stvoriti nova radna mjesta i promicati rast izvoza i industrije kako bi se unaprijedio gospodarski razvoj regija u kojima se nalaze posebne ekonomske zone.

Grafikon 19. Prikaz priljeva i odljeva inozemnih izravnih ulaganja Latvije u razdoblju od 2010. do 2020. godine u % BDP-a

Izvor: izrada autora prema World Bank Open Data, The World Bank, <https://data.worldbank.org/>

Što se tiče kretanja FDI Latvije, predstavljaju ih stalna osciliranja u priljevima i odljevima FDI. Recimo, najveći priljevi ostvareni su 2011. godine kad je zapisano 5,53% priljeva u ukupnom BDP-u, a najmanji 2016. od 1,19% BDP-a. Kad se promatraju odljevi, najveći postotni udio u BDP-u je definiran 2014. s 2,21%, a najmanji 2019. s 0,25%.

5.3.1. Značaj posebne ekonomske zone Rezekne

Rezekne je grad u dolini rijeke Rezekne u regiji Latgale u istočnoj Latviji. Poznat je i kao "srce Latgale-a". Broji 27 820 stanovnika. Posebna ekonomska zona Rezekne je osnovana 1997. godine prema Zakonu o posebnoj gospodarskoj zoni Rezekne. Ovaj Zakon propisuje postupke za upravljanje i korištenje posebnom ekonomskom zonom Rezekne, uvjete za komercijalnu djelatnost i investicije te funkcije i zadatka Uprave. Od 2010. godine zonom Rezekne upravlja Uprava koju su osnovali Gradsko vijeće Rezekne i Općina Rezekne. Upravom rukovodi glavni izvršni direktor. Posebna ekonomska zona Rezekne nadzire grad Rezekne i okolno područje, inicirajući razvoj od poreznih olakšica do industrije.

Neki od strateških ciljeva ove zone su: poticanje razvoja infrastrukture na teritoriju posebne ekonomske zone u cilju lakšeg poslovanja i privlačenja investicija, promovirati zonu Rezekne kako bi se povećala prepoznatljivost na nacionalnoj i međunarodnoj razini te omogućiti učinkovito upravljanje zonom Rezekne s orijentacijom na klijenta i cilj.⁴²

⁴²Rezekne Special Zone Authority, <http://www.rsez.lv/index.php/en/> (pristupljeno 18.08.2022.)

Grafikon 20. Prikaz razloga za ulaganje u posebnu ekonomsku zonu Rezekne

Izvor: izrada autora prema Rezekne Special Zone Authority, <http://www.rsez.lv/index.php/en/>

U nastavku su navedene određene prednosti posebne ekonomske zone Rezekne. Jedna od njih je lokacija s obzirom da ima dobro prometno i transportno čvorište s pristupom međunarodnim tržištima na kojima posluje više od 500 milijuna pravnih osoba u Europskoj Uniji. Kako bi bila atraktivna za potencijalne ulagače, nudi i značajne porezne poticaje i potpore poduzećima koja posluju na području zone. Povezano s time, može se pohvaliti i s organizacijom administracije. Ona je, naime, učinkovita, posvećena korisniku i orijentirana na ciljeve. Dakako, pruža usluge savjetovanja poduzećima koja već obavljaju ovdje svoju aktivnost ili razmišljaju o tome. Posljednja prednost koju Rezekne posjeduje je visokokvalificirana i obrazovana radna snaga na tom području. Dom je tehnološkoj akademiji Rezekne i njenom pripadajućem Centru za lasersku tehnologiju uz nekoliko drugih visokoobrazovnih institucija, koje daju mogućnost obrazovanja za budućnost.

Što se tiče poreznih olakšica, nudi smanjenje poreza na imovinu od 80 do 100%, isto tako smanjenje poreza na dobit do 80%. Daje mogućnost isključivog neplaćanja poreza na dodanu vrijednost robe te posebne mjere prilikom carinske kontrole. Kad

se govori o bogatstvu industrijskog područja, podrazumijeva se teritorij za nova ulaganja i projekte od preko 36 hektara.

Uvjeti za dobivanje potpore na području posebne ekonomske zone su: nepokretnost vlasništva/iznajmljivanja na području posebne ekonomske zone Rezekne, obavljanje poslovne djelatnosti na teritoriju posebne ekonomske zone Rezekne i sklopljen ugovor s Upravom posebne ekonomske zone Rezekne i posjedovanje dozvole za obavljanje gospodarske djelatnosti na području posebne ekonomske zone.

„Danas grad pokreću razvoj i inovacije. Predan je pružanju životnog okruženja i moderne infrastrukture koji će omogućiti poslovnim subjektima da napreduju, kao i razvoju kulture, s ciljem da zajedno s gradom Daugavpilsom postane europska prijestolnica kulture 2027. godine.“⁴³

Poticaje koje nudi zona moguće je iskoristiti do 31. prosinca 2035. godine.

Svaka novoosnovana tvrtka ili potencijalni investitor u zoni Rezekne ima pravo na usluge savjetovanja od strane lokalne i državne vlasti, u kojima može dobiti korisne informacije i pomoć u vezi s registracijom, plaćanjem poreza i pristojbi, odabirom lokacije, konzultacije o nekretninama, i druge.

„Većina investicija trenutno je fokusirana na tri glavna cilja: cestovnu infrastrukturu kao vrlo bitnu i za stanovnike i za investitore; proizvodni prostore te turističke, kulturne i rekreacijske centre.“⁴⁴

Prema *FDI Magazine*-u koje je provelo istraživanje *Global Free Zones of the Year Awards 2019*, Rezekne je proglašen najboljim u kategorijama *Expansions*, *Talent Pool* i *Incentives*. Stručno priznanje *FDI Magazine*-a je važno posebnoj ekonomskoj zoni Rezekne jer služi kao dokaz pred investitorima da je Rezekne pouzdan i moćan partner.

⁴³Time to embrace investment potential in Latvia: Rezekne is not to be overlooked, Investmentmonitor, <https://www.investmentmonitor.ai/cities/time-to-embrace-investment-potential-in-latvia-rezekne-is-not-to-be-overlooked> (pristupljeno 18.08.2022.)

⁴⁴Time to embrace investment potential in Latvia: Rezekne is not to be overlooked, Investmentmonitor, <https://www.investmentmonitor.ai/cities/time-to-embrace-investment-potential-in-latvia-rezekne-is-not-to-be-overlooked> (pristupljeno 18.08.2022.)

5.3.2. Značaj posebne ekonomske zone Latgale

Posebna ekonomska zona Latgale može obuhvatiti teritorije u vlasništvu privatnih i teritorije u vlasništvu javnih osoba, no privatna zemljišta ne smiju nadići 30% ukupnog teritorija posebne ekonomske zone. Postoje kriteriji za određivanje teritorija koji ispunjavaju uvjete za status posebne ekonomske zone, uz uključeno vlasništvo, postojeću infrastrukturu, planirane investicije u razvoj infrastrukture te očekivanu dobit od statusa posebne ekonomske zone. Prema mišljenju Ministarstva, proširena zona u Latgaleu je odlično rješenje za poboljšanje gospodarske situacije u regiji. Najveća moguća veličina teritorija Latgalea je ograničena na 5% ukupne površine pokrajine Latgale (14 549 m²).

Uprava zone Latgale je centralizirana, s posrednikom planske regije Latgale, što znači da Vijeće za razvoj planske regije Latgale treba omogućiti prijedloge Nadzornog odbora posebne ekonomske zone Latgale.

Ukoliko tvrtka želi iskoristiti olakšicu kod oporezivanja imovine i dobiti, ona će ostvariti olakšicu na akumulirani iznos investicije primjenom najveće dopuštene olakšice: 35% potpore za veliko poduzeće, 45% potpore za srednje poduzeće i 55% potpore za malo i mikro poduzeće. Tvrtka koja je u situaciji dobivanja statusa tvrtke na području posebne ekonomske zone ima pravo na 80% potpore kod oporezivanja dobiti poduzeća te kod oporezivanja nekretnina.

Kod posebne ekonomske zone Latgale dozvoljene su sljedeće vrste investicija: materijalna imovina koja uključuje zemljišta, zgrade, tvornice, oprema i nematerijalna imovina koja nema određeni oblik, već predstavlja inicijalno ulaganje u materijalnu i nematerijalnu imovinu za stvaranje novog mjesta obavljanja djelatnosti, poboljšanja kapaciteta postojećeg mjesta obavljanja djelatnosti ili značajne promjene proizvodnje na postojećem mjestu poslovanja uključujući proizvode koji se dosad nisu proizvodili.

Izazov, a ujedno i mana za ovu ekonomsku zonu je slaba infrastruktura koja je rizična za kapitalna ulaganja. Ona predstavlja neizvjesnost za ulagača a i mogući nedostatak njegova interesa za investiranje u ovoj zoni. Kako bi ga se zaintrigiralo za ovo područje, latvijska vlada je dala 52 milijuna eura za poboljšanje infrastrukture

Prema statističkim podacima središnje banke Latvije, podjela FDI-ja po sektorima prikazuje da je većina FDI-ja privučena financijskim posredovanjem. Iako, povećanje FDI-ja po sektorima je znatno raznoliko. 2014. u proizvodnji su porasla za 21,2%, u sektoru prometa i skladištenja za 12,2%, u trgovini na veliko i malo za 29,7%. Međutim, smanjenje investicija bilježi sektor električne energije i plina za 19,4% te poljoprivredni za 18,4% u odnosu na prethodnu godinu.⁴⁵

U zoni Latgale, gradovi su najprivlačnija mjesta za inozemna izravna ulaganja. Daugavpils je ostvario najveći FDI priljev u 2014. godini od 33,37 milijuna eura. Drugi po redu je grad Rezekne s 5,2 milijuna priljeva od FDI.

Najveći iznos priljeva FDI-ja uložili su i najveći broj FDI projekata implementirali su u regiji Latgale investitori iz Rusije – 43% od ukupnog iznosa FDI-a i 307 FDI projekata u 2014. Ulagачi iz Estonije, Njemačke, Švicarske i Litve činili su više od 34% izravnih stranih ulaganja u regiji Latgale s 217 projekata. Ipak, najveći iznos izravnih stranih ulaganja po investitoru bio je iz europskih zemalja (Luksemburg, Švicarska, Estonija, Cipar i Danska). Ulagачi iz ovih zemalja ulažu u veće projekte, dok ulagači iz zemalja Zajednice neovisnih država i Litve u prosjeku ulažu u mnoge manje projekte.

5.3.3. Značaj posebne ekonomske zone Liepaja

Upravljačko tijelo posebne ekonomske zone Liepaja je vrhovna kolektivna ustanova za nadzor i upravljanje posebnom ekonomskom zonom. Sastoji se od tri člana u ime države koje imenuje Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo financija i Ministarstvo prometa te tri predstavnika koje određuje Gradsko vijeće Liepaje. Ovo upravljačko tijelo određeno je na mandat od pet godina.

Liepaja je usredotočena na trgovinu, skladištenje, otpremu, prijevoz putnika, strojarstvo, obradu metala i proizvodnju tekstila. Liepaju karakteriziraju izravna povezanost s ostalim baltičkim zemljama te s Rusijom putem željezničke infrastrukture, a može se pohvaliti i odlično razvijenim sustavom cesta koje su

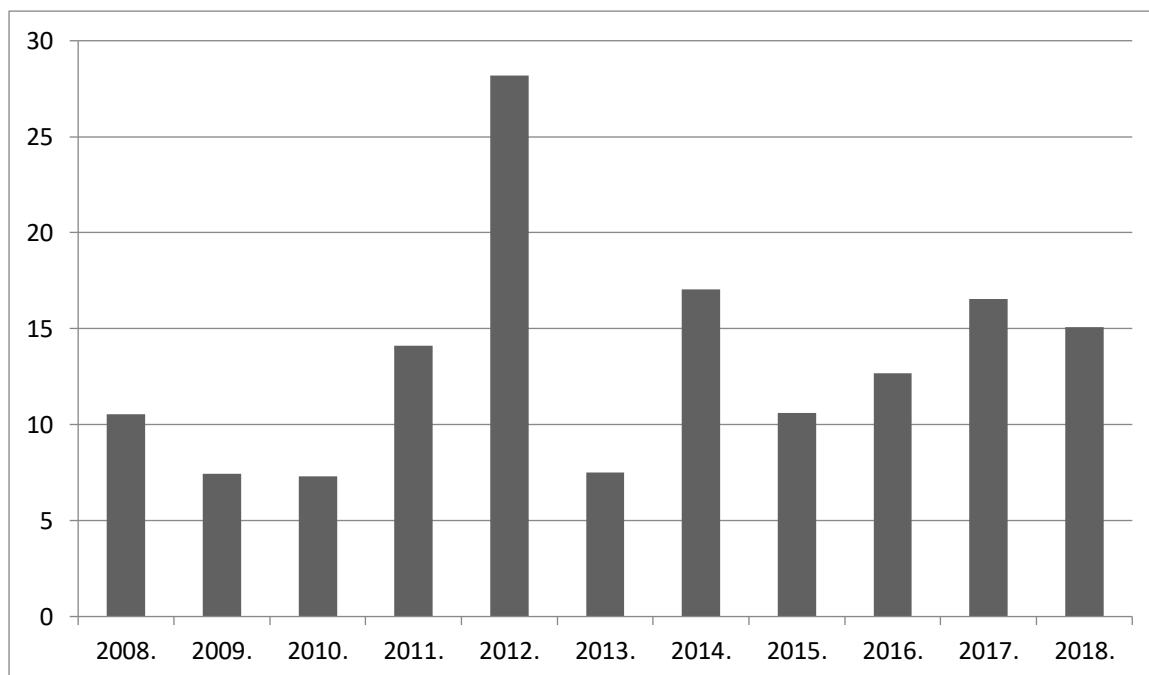
⁴⁵Attracting foreign direct investments: the case of Latgale region, Rezekne Academy of Technologies, Latvia, Sandra Ežmale, <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/1556/1770>

idealne za transportni promet povezan s drugim regionalnim i industrijskim središtima. Budući da je treći po redu grad po broju stanovnika u Latviji, ima dobru zračnu povezanost za redoviti putnički i teretni promet diljem svijeta. Zaključno s time, posjeduje navedene prednosti koje bi mogle poslužiti kao atraktivne informacije potencijalnim ulagačima.

Ova zona daje potporu poduzećima pri otvaranju i zapošljavanju radne snage. Uz to, obučava osoblje i organizira edukacije iz informatičkog sektora malim i srednjim poduzećima, a voljna je i intervenirati za sklapanje suradnje između tvrtki tako da kombinira tehnološke i inženjerske sposobnosti.

Prema Zakonu o primjeni poreza u slobodnim lukama i posebnim ekonomskim zonama, poduzeća koja se otvaraju na području zone imaju pravo na sljedeće porezne potpore u iznosu od 50% ukupnih ulaganja: 80% potpore na porez na dobit poduzeća i porez na imovinu. Prema Zakonu o posebnoj ekonomskoj zoni Liepaja, navedeni su oblici obavljanja gospodarskih aktivnosti na području zone, a radi se o aktivnostima koje imaju pravo na smanjenje izravnih poreza dobivanjem statusa tvrtke u posebnoj ekonomskoj zoni Liepaja, aktivnostima koje imaju pravo na porezne potpore izravnih i neizravnih poreza imanjem statusa tvrtke na području posebne ekonomske zone Liepaja i radu prema općenito prihvaćenom redoslijedu bez stjecanja statusa poduzeća na području posebne ekonomske zone

Grafikon 21. Prikaz inozemnih izravnih ulaganja posebne ekonomske zone Liepaja u razdoblju od 2008. do 2018. godine u milijunima eura

Izvor: izrada autora prema Liepaja Special Economic Zone, <https://liepaja-sez.lv/en/>

Grafikon prikazuje da je najveća vrijednost FDI Liepaje ostvarena 2012. godine kad je zabilježeno 28,2 milijuna eura. Svih drugih godina u analiziranom periodu su postojale oscilacije u kretanjima između 7,30 milijuna eura 2010. do 7,05 milijuna eura 2014. godine.

5.4. Analiza posebnih ekonomskih zona Srbije

Privlačenje FDI-ja jedan je od prioriteta srpske Vlade koja daje financijske i fiskalne poticaje poduzećima potencijalnim investitorima. Vodeće zemlje ulagači u Srbiji su Italija, Sjedinjene Države, Austrija, Norveška, Grčka i Njemačka

U nastavku su analizirane posebne ekonomske zone Kragujevac, Subotica i Zrenjanin prema tome koliko su atraktivne potencijalnom investitoru da bi osnovao poduzeće na takvim teritorijima. Težište je na stvaranju inteligentnih strategija koje bi služile kao sredstvo za specijalizaciju pomažući tvrtkama da se specijaliziraju u odabranim sektorima uz aktivnu potražnju inozemnih tvrtki, sa sjedištem u posebnim ekonomskim zonama.

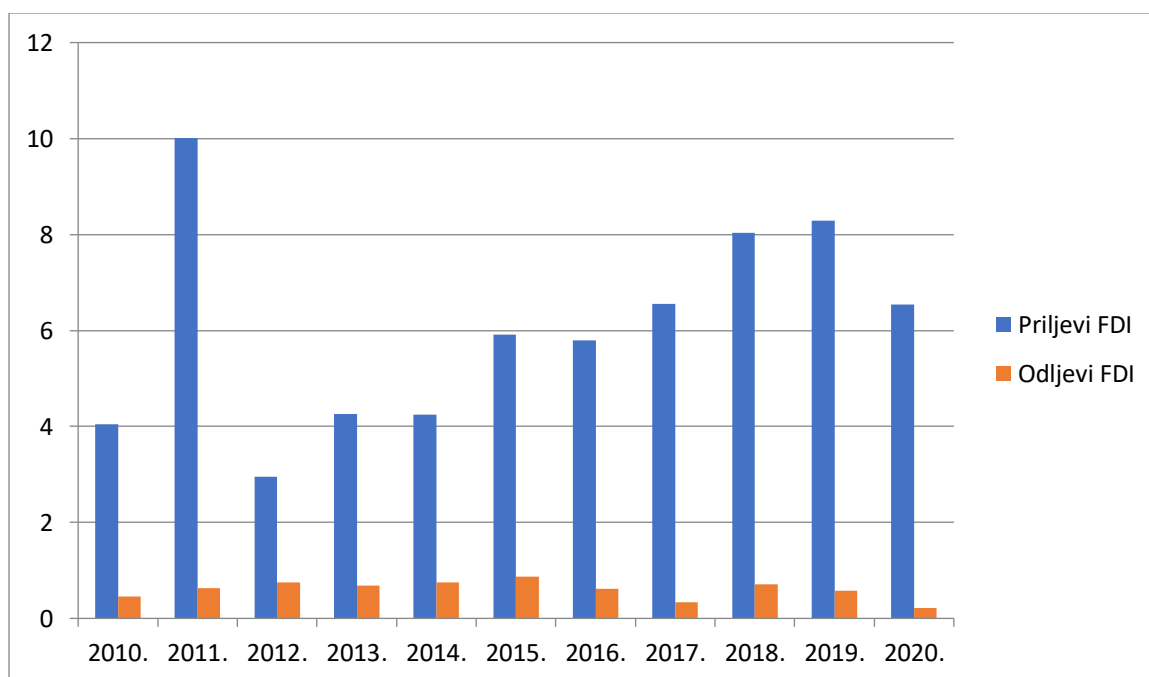
Blue chip korporacije koje ulažu u proizvodni sektor uključuju: Fiat ChryslerAutomobiles, Bosch, Michelin, Siemens, Panasonic, Continental, Schneider Electric, Philip Morris, LafargeHolcim, Pepsico, Coca-Cola, Carlsberg i druge.

U energetsom sektoru, ruski energetske divovi, Lukoil i Gazprom su napravili velika ulaganja. Financijski sektor privukao je ulaganja talijanskih banaka kao što su Intesa Sanpaolo i UniCredit, Crédit Agricole i Société Générale iz Francuske, Erste Bank i Raiffeisen iz Austrije, između ostalih. U ICT i telekomunikacije ulagale su kompanije kao što su Microsoft, Telenor, Telekom Austria i NCR.

U sektoru maloprodaje najveći strani ulagači su nizozemski AholdDelhaize, njemački Metro AG i Schwarz Gruppe, grčki Veropoulos i hrvatski Agrokor.

Poticanje postupaka osnivanja poduzeća pogodnih za poslovanje u Srbiji predstavljalo je pravu polaznu točku za privlačenje stranih ulaganja. Proizvodni sektor nije bio iznimka, budući da vlasti podržavaju ovaj važan sektor i mnoštvo uključenih projekata. Oprema, strojevi, hrana i piće, duhan, tekstil, naftni proizvodi, drvo i plastika dio su cvatućeg proizvodnog sektora u koji je većina izravnih stranih ulaganja usmjerena iz inozemstva.

Grafikon 22. Prikaz priljeva i odljeva inozemnih izravnih ulaganja Srbije u razdoblju od 2010. do 2020. godine u % BDP-a

Izvor: izrada autora prema World Bank Open Data, The World Bank, <https://data.worldbank.org/>

Na grafikonu se vidi kako su priljevi FDI Srbije znatno veći nego odjevi te je tako najveći udio u BDP-u ostvaren 2011. godine od 10,01% priljeva, a najmanji 2012. godine od 2,94% u ukupnom BDP-u. Što se tiče odljeva, može se zaključiti da ih prate konstantne oscilacije tijekom desetogodišnjeg razdoblja i da se kreću do najviše 0,86% u ukupnom BDP-u. Najmanji odljevi su zabilježeni na kraju promatranog perioda, 2020. godine od 0,21%.

5.4.1. Značaj posebne ekonomske zone Kragujevac

Kragujevac je četvrti grad Srbije po veličini te ima 179 417 stanovnika. Smješten je u regiji Šumadija, južno od glavnog grada Beograda.

Posebna ekonomska zona prostire se na površini od 16 hektara.

Njena vizija je postati industrijski i logistički centar s punim doprinosom održivom razvoju regije, a misija je stvaranje najpovoljnijeg poslovnog ambijenta radi privlačenja domaćih i stranih kompanija koje se bave visokotehnološkom proizvodnjom namijenjenoj izvozu kao i pružanje kvalitetnih usluga korisnicima.

Prema definiciji Razvojne agencije Srbije, posebne ekonomske zone su teritorijalno ograđen i označen dio teritorija Republike Srbije, infrastrukturno opremljen gde se obavljaju proizvodne i uslužne djelatnosti uz određene stimulatивne poticaje.⁴⁶

„U Srbiji je trenutno aktivno 15 posebnih ekonomskih zona. Aktivne posebne ekonomske zone u 2019. godini su ostvarile promet od oko 5 milijardi eura. U posebnim ekonomskim zonama Srbije posluje preko 200 multinacionalnih kompanija s više od 37 000 zaposlenika, dok obujam investicija u zonama u 2019. godini iznosi tri milijarde eura. Izvoz robe iz posebnih ekonomskih zona se iz godine u godinu povećava i čini preko 13% ukupnog izvoza Srbije.“⁴⁷

⁴⁶Razvojna Agencija Srbije, <https://ras.gov.rs/podrska-investitorima/zasto-srbija/slobodne-zone> (pristupljeno 20.10.2022.)

⁴⁷Razvojna Agencija Srbije, <https://ras.gov.rs/podrska-investitorima/zasto-srbija/slobodne-zone> (pristupljeno 20.10.2022.)

U posebnim ekonomskim zonama dozvoljeno je obavljanje svih vrsta djelatnosti kao proizvodnje, skladištenja, pakiranja, trgovine, bankarstva i osiguranja. Zarada koju pravna osoba ostvari unutar zone može se transferirati u bilo koju državu, i Srbiju slobodno bez prethodne dozvole, naplate poreza, carina i pristojbi. Ovim putem se politika posebne zone Kragujevac nastoji približiti kao atraktivnost inozemnim investitorima.

Što se tiče poreznih poticaja, tvrtka koja posluje u zoni je oslobođena plaćanja poreza na dodanu vrijednost na uvoz proizvoda u zonu te na pružanje prijevoznih i drugih usluga povezanih s uvozom dobara. Također, oslobođena je i plaćanja poreza na promet dobara i usluga u zoni i plaćanja poreza na promet dobara između korisnika dviju zona. Nadalje, oslobađa se proizvođača od plaćanja PDV-a na potrošnju električne energije, plina, loživog ulja te ugljena. Ono što još mogu uživati korisnici zone Kragujevac je isključivost od plaćanja carine i drugih uvoznih davanja na robu koja je namijenjena obavljanju djelatnosti i izgradnji objekata u zoni.

Projekt FIAT se odnosi na ulaganja promotora u modernizaciju i proširenje proizvodnih kapaciteta postojeće tvornice Zastava automobili u Kragujevcu, koju kontrolira promotor kroz zajedničko ulaganje Republikom Srbijom. Projekt uključuje ulaganja u građevinske radove, opremu i strojeve kao i opću infrastrukturu u tvornici. Projektom će se povećati proizvodni kapacitet tvornice. Doprinijet će povećanju izravnih stranih ulaganja u Srbiji, razvoju lokalne automobilske industrije, podržati uvođenje najsuvremenije opreme i organizaciju proizvodnje, te konačno doprinijeti povećanju izvoza i gospodarskom razvoju Srbije. Pretpostavljeni trošak financiranja je trebao biti oko 500 milijuna eura, ali ukupan trošak je iznosio 1 086 milijuna eura.⁴⁸

Danas je automobilska industrija jedan od najvažnijih sektora u Srbiji. U zemlji posluje oko 60 automobilskih kompanija iz Europe, SAD-a i Azije, koje su uložile ukupno oko 2 milijarde eura i otvorile 30.000 radnih mjesta, izdalo je istraživanje Privredne komore Srbije iz 2018. Fiat ChryslerAutomobiles je ključno prisutan u zemlji. Vodeći je srpski izvoznik i zapošljava oko 2400 ljudi u svojoj tvornici u zoni Kragujevac, proizvedeći otprilike 80.000 automobila godišnje za izvoz na tržišta SAD-a i EU, prema DAS-u, srbijanskoj razvojnoj agenciji.

⁴⁸Fiat SmallCarsSerbia, European Investment Bank, <https://www.eib.org/en/projects/pipelines/all/20090666>

Uskoro na srpsko tržište ulaze kineske organizacije. Yanfeng Automotive Interiors otvorio je svoj pogon u Šumadiji, u zoni Kragujevac. Ova tvrtka raspolaže s 110 proizvodnih tvornica i centara u 20 država diljem svijeta, a ima zaposleno oko 34 000 zaposlenika.

Kineski proizvođač automobilskih interijera Yanfeng započeo je 2019. izgradnju tvornice u Kragujevcu u središnjoj Srbiji. Planirano je da se tvornica prostire na 18 500 metara kvadratnih i nudi mogućnost zapošljavanja za 200 ljudi. Ukupno je uloženo 40 milijuna eura u izgradnju kompletne tvornice u Kragujevcu, otvorena je u studenom 2019. godine i zapošljava oko 230 zaposlenika. Planira uložiti još 18 milijuna eura u proširenje svoje tvornice u Srbiji do 2023. godine, prema priopćenju gradske uprave. Radi se o pokretanju pogona za proizvodnju zračnih jastuka i ujedno otvaranju oko 1 000 radnih mjesta do 2025. godine.

5.4.2. Značaj posebne ekonomske zone Subotica

Grad Subotica je grad na samom sjeveru Srbije. Lociran je na koridoru u blizini dva velika međunarodna granična prijelaza s Europskom unijom.

Također, grad ima dugu industrijsku povijest, izvrsnu lokaciju posebne ekonomske zone. Može se pohvaliti infrastrukturom, od transportne i energetske do komunalne. Nadalje, posjeduje kvalificiranu i obrazovanu radnu snagu.

1996. godine Vlada je dopustila osnivanje teritorija posebne ekonomske zone. Posebna ekonomska zona Subotica obuhvaća dvije lokacije, gradove Suboticu te Kikinda.

Dopušteno je obavljanje raznih djelatnosti, poput malih i mikro elektromotora, vjetroelektrana, dijelova za automobilsku industriju, plastičnih dijelova za elektroindustriju, nakita i slično.

Posebna ekonomska zona Subotica 2020. godine je dobila priznanje za najuspješniju zonu u Srbiji po ostvarenoj dobiti od inozemnih ulaganja koji prelazi 800 milijuna eura. Subotica je to odlično iskoristila i započela suradnju s tvrtkama *Nifco Germany* i *Feller*.

NifcoGermany je poduzeće koje ima svoju proizvodnju u više gradova, a njegova djelatnost je proizvodnja plastičnih komponenti za automobilsku industriju. *Fellerse* bavi proizvodnjom termoplastike i suvremenih, modernih kablova za napajanje. Direktor posebne ekonomske zone Subotica ističe da se u zoni planiraju uspostaviti još nekoliko prostora za skladištenje, logistiku i ekonomske poslove s obzirom da tvrtke koje pružaju inozemna ulaganja u ovu zonu imaju potrebu za time. Uz to, planira se i postavljanje automatske praonice za kamione što je usko povezano s potrebama navedenih tvrtki.

Njemačka tvrtka *BoysenAbgassysteme* otvorila je novi proizvodni pogon u Subotici. Kako je eKapija već pisala, investicija od 65 milijuna eura jedna je od najvećih investicija u novijoj povijesti grada. *Boysen* je svjetski lider u proizvodnji ispušnih sustava za automobilsku industriju i ima proizvodne pogone na svim kontinentima. Ova tvrtka proizvodi inovativnu tehnologiju ispušnih plinova sa stupnjem automatizacije 90%, a to je njihov najveći proizvodni pogon u inozemstvu i jedna od najmodernijih tvornica u Europi.

„Naš inovativni tim, koji počinje s proizvodnjom, broji 80 zaposlenika, a u naredne tri godine BAS će ponuditi atraktivna radna mjesta za oko 500 radnika. Iduće godine na ovoj lokaciji ostvarit ćemo promet od oko 100 milijuna eura, a već 2023. godine planiramo promet od 160 milijuna eura“, rekao je *RolfDieterGeisel*, predsjednik *Boysen* grupe.

5.4.3. Značaj posebne ekonomske zone Zrenjanin

Zrenjanin je grad u općini Vojvodina te se nalazi na sjeveru Srbije.

Posebna ekonomska zona Zrenjanin uspostavljena je 2005. godine, a bila je dio strategije razvoja Zrenjanina u cilju intenzivnijeg rasta izvoza i proizvodnje. Jedan od glavnih ciljeva posebne ekonomske zone Zrenjanin je privlačenje inozemnih izravnih investicija i otvaranje novih radnih mjesta kako bi se inicirao brži gospodarski razvoj cijele regije. Prostire se površinom od 98 hektara na tri lokacije:

„Jugoistok" na teritoriju od 52 hektara, „Bagljaš" na teritoriju od 40 hektara i „Cvetna" na površini od 6 hektara.

Svrha posebne ekonomske zone je izgradnja infrastrukture, brži industrijski razvoj, uspostavljanje i korištenje novih tehnologija i znanja, poticanje rasta zaposlenosti te naposljetku, bolji životni standard. Zanimljivo je da je to srpska posebna ekonomska zona, dok njome upravlja tvrtka *Kolpa* iz Slovenije.

Djelatnosti koje su dozvoljene za obavljanje području zone su proizvodnja i dorada, logistika, skladištenje robe i repromaterijala, bankarske i financijske usluge, usluge osiguranja i reosiguranja, turističke usluge te sve vrste djelatnosti koje ne zagađuju okoliš. Općina Zrenjanin podržala je inicijativu za osnivanje posebne ekonomske zone te je na početku osnovana zona samo na jednoj lokaciji i prostirala se na 6 hektara u urbanom dijelu Zrenjanina, sve pod palicom Kolpe.

Dugo vremena je monopol imala samo jedna kompanija na području ove zone, s relativno malim FDI priljevima od 7 milijuna eura. S vremenom se poslovanje zone proširilo i danas se posluje u dva radna centra na površini od 98 hektara, broji oko 6 500 radnika u 8 velikih poduzeća. Riječ je o francuskoj multinacionalnoj grupaciji Novares, koja proizvodi plastične dijelove za autoindustriju. Francuska kompanija Novares inače u Zrenjaninu zapošljava 170 radnika, a najveći dio svojih dijelova plasira središnjoj tvornici automobila u Srbiji – Fiatu. Danas, njezini inozemni priljevi dostižu vrijednost od oko 10 milijuna eura.⁴⁹

⁴⁹Novares ulaže 6 milijuna eura u proizvodnju autodijelova, u planu nova zapošljavanja, Poslovni dnevnik, <https://www.poslovni.hr/svijet/novares-ulaze-6-mil-eura-u-proizvodnju-autodijelova-u-planu-nova-zaposljavanja-341928> (pristupljeno 06.12.2022.)

6. ZAKLJUČAK

U diplomskom radu objašnjena je značajnost posebnih ekonomskih zona za priljeve inozemnih izravnih ulaganja. Na početku rada objašnjava se pojam inozemnih izravnih ulaganja, navodi se uloga i podjela istih.

Svjedoci smo posljedica globalizacije te promjena koja svjetska gospodarstva prolaze. Otvorenost gospodarstva je šansa za poticanje domaće proizvodnje i izvoza te međunarodne trgovine. Bitna prednost otvorenih gospodarstava je privlačenje inozemnih ulaganja. Nositelji takvih inozemnih izravnih ulaganja većinom su velike korporacije koje mogu doprinijeti učinkovitosti poslovanja određene ekonomije, uvođenju novijih i suvremenih tehnologija, otvaranju radnih mjesta i zapošljavanju domaće radne snage u lokalnim tvrtkama, prekinuti monopole, stimulirati lokalna poduzeća da povećaju svoje zarade dugoročno. Očekuje se da bi djelovanje investitora podiglo izvoz, porezne prihode, priljeve znanja u domaće tvrtke pa se države odlučuju na smanjenje ograničenja i lakši pristup inozemnog kapitala.

Kroz rad je pojašnjena tema inozemnih izravnih ulaganja, prikazana njihova podjela prema svrsi, cilju, smjeru ulaganja i prema motivima investitora. Uz to, bitno je bilo spomenuti i OLI paradigmu koja je značajna za konkurentsku prednost na domaćem tržištu. Kad se govori o konkurentskoj prednosti, ona je jedna od kriterija kojima se vode države kojima je cilj privući FDI. Utjecaj inozemnih izravnih ulaganja na rast uvelike ovisi o motivaciji ulagača i vrsti ulaganja. Strategija privlačenja ulaganja će se formirati ovisno o svrsi ulaganja. Također, sve veći broj zemalja i regija nudi fiskalne i financijske poticaje investitorima kako bi ih učinilo atraktivnijima. Još jedan instrument za privlačenje investicija je pojednostavljena procedura registracije poduzeća, čime se često služe posebne ekonomske zone. Posebne ekonomske zone su geografski ograničena područja unutar kojih vlade država olakšavaju industrijsku aktivnost pomoću raznih vrsta poticaja. Iz analiziranih primjera posebnih ekonomskih zona Kine možemo izdvojiti zonu Shenzhen koja je jedna od vodećih zona u Kini i karakteriziraju je ogromni poznati tehnološki parkovi, kod Indije najveću pozornost vrijedi posvetiti zoni Surat koja je razvijeno središte tekstilne industrije i veliki proizvođač dragog kamenja. Kad je riječ o europskim analiziranim zonama, možemo izdvojiti Liepaju u Latviji gdje

su gotovo većinski ulagači ruski državljani. Liepaja također ima dobru geografsku poziciju zbog povezanosti s baltičkim zemljama. Kad se govori o spomenutim srpskim zonama, bitno je spomenuti zonu Kragujevac koja već godinama gradi tradiciju kroz izuzetno poslovanje sa slavnom automobilskom tvrtkom Fiat.

Pretvaranje u nove generacije posebnih ekonomskih zona zahtijeva znanje i primjenu lekcija o radu i upravljanju zonama. Bitno je znati odgovoriti na izazove inozemnih tržišta koji su imperativ održivog razvoja, primijeniti digitalizaciju i prihvatiti faktore nove industrijske revolucije čime će posebna ekonomska zona znati i moći konkurirati na svjetskoj razini.

POPIS LITERATURE

Popis knjiga:

1. Aćimović M., *Svjetsko gospodarstvo i međunarodna trgovina*, Opatija, Hotelijerski fakultet Opatija, 1995.
2. Andrijanić I., Pavlović D., *Menadžment međunarodne trgovine*, Zagreb, Visoka poslovna škola Libertas, 2012.
3. Babić A., Babić M., *Međunarodna ekonomija*, sedmo dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Zagreb, Sigma savjetovanja d.o.o., 2008.
4. Buterin D., Brlečić M., *Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku*. Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Vol. 1 (2013.), No. 1
5. Grgić M., Bilas V., *Teorija regionalnih ekonomskih integracija*, Zagreb, Sinergija, 2012.
6. Grgić M., Bilas V., Franc S., *Inozemna izravna ulaganja i ekonomski razvoj*, Zagreb, Ekonomski fakultet Zagreb, 2012.
7. Kersan-Škabić, *Suvremeni trendovi u međunarodnoj ekonomiji*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, 2017.
8. Pavlović D., *Inozemne direktne investicije u međunarodnoj trgovini*, Zagreb, Golden Marketing. 2008.

Internet:

1. About SEEPZ, SEEPZ Special Economic Zone, Office of zonal development commissioner, http://www.seepz.gov.in/seepz_sez.aspx (pristupljeno 09.08.2022.)

2. Advantages when investing in Serbia, ARISTI, <https://www.aristi4you.com/advantage-of-investing-in-serbia/> (pristupljeno 09.12.2022.)
3. Attracting foreign direct investments: the case of Latgaleregion, Rezekne Academy of Technologies, Latvia, Sandra Ežmale, <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/1556/1770> (pristupljeno 06.12.2022.)
4. Demonstrativna zona Shenzhen pokazuje vitalnost Kine u reformi i otvaranju prema svijetu, Croatian China Radio International, <https://croatian.cri.cn/vijesti/3742/20200820/529325.html> (pristupljeno 08.08.2022.)
5. Featured Market-12: Surat – TextileMarket (Why You ShouldVisit), OkCreditIn, <https://okcredit.in/blog/markets-in-surat-you-should-visit/> (pristupljeno 09.08.2022.)
6. Fiat Small Cars Serbia, European Investment Bank, <https://www.eib.org/en/projects/pipelines/all/20090666> (pristupljeno 08.12.2022.)
7. Foreign trade statistics strong: Zhuhai in China top 10, City ofZhuhai, http://www.cityofzhuhai.com/2020-08/03/c_525674.htm (pristupljeno 05.12.2022.)
8. Free zones post bumperyearin 2021, RankingsandAwards,FDI Intelligence, <https://www.fdiintelligence.com/> (pristupljeno 28.07.2022.)
9. German Boysen Opens its Largest Foreign Facility in Subotica – EUR 65 Million Invested in Production Facilities for Vehicle Exhaust Systems, eKapija, <https://www.ekapija.com/en/news/3486795/german-boysen-opens-its-largest-foreign-facility-in-subotica-eur-65-million>(pristupljeno 08.12.2022.)
10. Global Top 30 Container Ports in 2021, Bansard International, <https://www.bansard.com/en/news/global-top-30-container-ports-2021> (pristupljeno 01.08.2022.)

11. GreenfieldInvestment. Investopedia,
<https://www.investopedia.com/terms/g/greenfield.asp> (pristupljeno 11.05.2022.)
12. Gujarat receives highest FDI in FY21; Maharashtra ranks second, Business today, <https://www.businesstoday.in/latest/economy-politics/story/gujarat-receives-highest-fdi-in-fy21-maharashtra-ranks-second-297079-2021-05-26>
(pristupljeno 09.08.2022.)
13. Hainan FTZ Masterplan Released to Establish China's Biggest Free Trade Port by 2035, China Briefing, <https://www.china-briefing.com/news/hainan-ftz-masterplan-released-establish-chinas-biggest-free-trade-port-2035/>
(pristupljeno 09.08.2022.)
14. Investing in Shenzhen: Industry, Economics, and policy, China Briefing, <https://www.china-briefing.com/news/investing-shenzhen-economic-profile-industry-policy-trends/> (pristupljeno 08.08.2022.)
15. Investing in Zhuhai: Industry, Economics and Policy, China Briefing, <https://www.china-briefing.com/news/investing-in-zhuhai-industry-economics-and-policy/> (pristupljeno 08.12.2022.)
16. Novares ulaže 6 milijuna eura u proizvodnju autodijelova, u planu nova zapošljavanja, Poslovni.hr, <https://www.poslovni.hr/svijet/novares-ulaze-6-mil-eura-u-proizvodnju-autodijelova-u-planu-nova-zaposljavanja-341928> (pristupljeno 08.12.2022.)
17. Osnivanje slobodne zone u Zrenjaninu, osnivači SO Zrenjanin i "Kolpa", 6.29 ha, eKapija.com, <https://www.ekapija.com/news/2891/osnivanje-slobodne-zone-u-zrenjaninu-osnivaci-so-zrenjanin-i-kolpa-629-ha> (pristupljeno 09.12.2022.)
18. Questions about Latgale SEZ frequently asked by entrepreneurs, InvestLatgale, <http://invest.latgale.lv/en/latgale-sez/q&a> (pristupljeno 20.08.2022.)
19. Rezekne Special Zone Authority, <http://www.rsez.lv/index.php/en/> (pristupljeno 18.08.2022.)
20. Razvojna Agencija Srbije, <https://ras.gov.rs/podrska-investitorima/zasto-srbija/slobodne-zone> (pristupljeno 20.10.2022.)

21. Serbia's automotive companies drive inward investment, FDI Intelligence, <https://www.fdiintelligence.com/content/feature/serbias-automotive-companies-drive-inward-investment-76803> (pristupljeno 08.12.2022.)
22. Slobodna zona Šumadija, <https://www.szsumadija.rs/> (pristupljeno 20.10.2022.)
23. Slobodna zona Zrenjanin, <http://www.slobodnazonazrenjanin.com/onama.html> (pristupljeno 21.10.2022.)
24. Special Economic Zones: How one city helped propel its country's economic development, World Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2022/02/special-economic-zones-how-one-city-helped-propel-its-country-s-economic-development/> (pristupljeno 08.08.2022.)
25. Special Economic Zones, World Investment Report 2019, https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf (pristupljeno 11.05.2022.)
26. TALAS; <https://talas.rs/2020/07/03/slobodne-zone-u-srbiji/> (pristupljeno 21.10.2022.)
27. The world bank data, World Bank, <https://data.worldbank.org/> (pristupljeno 12.05.2022.)
28. Time to embrace investment potential in Latvia: Rezekne is not to be overlooked, Investment monitor, <https://www.investmentmonitor.ai/cities/time-to-embrace-investment-potential-in-latvia-rezekne-is-not-to-be-overlooked> (pristupljeno 18.08.2022.)
29. Uprava za slobodne zone, Ministarstvo finansija, <https://www.usz.gov.rs/freezone/subotica> (pristupljeno 21.10.2022.)
30. Why is Serbia an Attractive Country for Foreign Investors, Company formation Serbia, <https://www.companyformationserbia.com/why-is-serbia-an-attractive-country-for-foreign-investors> (pristupljeno 08.12.2022.)
31. Yanfeng to expand Serbian factory's workforce to 800 employees by end-2023, SeeNews, Business Intelligence for Southeast Europe,

<https://seenews.com/news/yanfeng-to-expand-serbian-factorys-workforce-to-800-employees-by-end-2023-718877>(pristupljeno 08.12.2022.)

32. 40 Years Growth of Zhuhai Special Economic Zone: SEZ cities hand in hand for greater development, PR Newswire, <https://www.prnewswire.com/news-releases/40-years-growth-of-zhuhai-special-economic-zone-sez-cities-hand-in-hand-for-greater-development-301118518.html> (pristupljeno 05.12.2022.)

33. 40 years growth of Zhuhai SEZ: Open minds, infinite space, City of Zhuhai, http://www.cityofzhuhai.com/2020-08/27/c_531804.htm (pristupljeno 05.12.2022.)

34. OLI – A Framework for International Expansion, ThinkInsight, <https://thinkinsights.net/> (pristupljeno 22.01.2023.)

Članak u online časopisu:

1. Trufin, O. (2011.) „The investment development path – literature review. *Annals of the "Ovidius" University, Economic Sciences Series*. [Online] 11, (1/2011) str. 2-3. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/> (pristupljeno 22.01.2023.)

POPIS TABLICA I GRAFIKONA

Popis grafikona

Grafikon 1. Prikaz neto priljeva inozemnih izravnih ulaganja na globalnoj razini u % BDP-a u razdoblju od 2010. do 2020. godine	14
Grafikon 2. Priljevi i odljevi inozemnih izravnih ulaganja na globalnoj razini (u bilijunima američkih dolara)	15
Grafikon 3. Priljevi i odljevi inozemnih izravnih ulaganja- zalihe (stanje) na globalnoj razini (u bilijunima američkih dolara).....	16
Grafikon 4. Priljevi inozemnih izravnih ulaganja grupacije zemalja s obzirom na njihov dohodak (u milijardama američkih dolara).....	17
Grafikon 5. Odljevi inozemnih izravnih ulaganja grupacije zemalja s obzirom na njihov dohodak (u milijardama američkih dolara).....	18
Grafikon 6. Priljevi inozemnih izravnih ulaganja- zalihe (stanje) na globalnoj razini (u milijardama američkih dolara).....	19
Grafikon 7. Odljevi inozemnih izravnih ulaganja- zalihe (stanje) na globalnoj razini (u milijardama američkih dolara).....	20
Grafikon 8. Prikaz 10 najznačajnijih FDI sektora prema broju greenfield inozemnih izravnih investicija u 2021. godini	21
Grafikon 9. Prikaz inozemnih izravnih ulaganja u posebne ekonomske zone na globalnoj razini u razdoblju od 2011. do 2021. godine u milijardama dolara.....	23
Grafikon 10. Prikaz broja država s posebnim ekonomskim zonama i broja posebnih ekonomskih zona na globalnoj razini u razdoblju od 1997. do 2018. godine	24
Grafikon 11. Ključni izazovi posebnih ekonomskih zona prema <i>Investment Promotion Agency</i> u %	34
Grafikon 12. Prikaz priljeva i odljeva inozemnih izravnih ulaganja Kine u % BDP-a u razdoblju od 2010. do 2020. godine	36
Grafikon 13. Priljevi inozemnih izravnih ulaganja Shenzhena po sektorima u 2021. godini u %.....	38
Grafikon 14. Prikaz inozemnih izravnih ulaganja posebne ekonomske zone Hainan u razdoblju od 2011. do 2021. godine u milijardama američkih dolara	41

Grafikon 15. Prikaz inozemnih izravnih ulaganja posebne ekonomske zone Zhuhai u razdoblju od 2012. do 2021. godine u milijardama američkih dolara	44
Grafikon 16. Prikaz priljeva i odljeva inozemnih izravnih ulaganja Indije u razdoblju od 2010. do 2020. godine u % BDP-a	46
Grafikon 17. Priljevi FDI posebne ekonomske zone SEEPZ prema sektorima gospodarstva u razdoblju od 2007. do 2019. godine u %.....	48
Grafikon 18. Prikaz FDI kapitalnih priljeva saveznih država Indije u razdoblju od 2019. do 2020. godine u %.....	49
Grafikon 19. Prikaz priljeva i odljeva inozemnih izravnih ulaganja Latvije u razdoblju od 2010. do 2020. godine u % BDP-a	54
Grafikon 20. Prikaz razloga za ulaganje u posebnu ekonomsku zonu Rezekne	56
Grafikon 21. Prikaz inozemnih izravnih ulaganja posebne ekonomske zone Liepaja u razdoblju od 2008. do 2018. godine u milijunima eura.....	61
Grafikon 22. Prikaz priljeva i odljeva inozemnih izravnih ulaganja Srbije u razdoblju od 2010. do 2020. godine u % BDP-a	62

Popis tablica

Tablica 1. Prikaz broja posebnih ekonomskih zona po regijama na globalnoj razini 2019. godine.....	26
Tablica 2. Funkcijska sistematizacija posebnih ekonomskih zona.....	29
Tablica 3. Prikaz ljestvice razvoja posebnih ekonomskih zona.....	31

SAŽETAK

Postoje brojne očekivane koristi od privlačenja inozemnih izravnih ulaganja: stvaranje prilika zemlji primateljica za bolju integraciju u globalno tržište; doprinos regionalnom razvoju dovođenjem čimbenika koji su neophodni za poticanje gospodarskog rasta; otvaranje novih radnih mjesta; osiguravanje financijskih resursa; mogu dovesti do transfera novih tehnologija, nastanka inovacija, itd. Zbog očekivanih koristi od priljeva FDI-a, zemlje razvijaju poticajnu politiku koja se najčešće ogleda kroz fiskalne olakšice. Cilj rada je istražiti posebne ekonomske zone kao faktor privlačenja inozemnih izravnih ulaganja. Posebne ekonomske zone su geografski ograničena područja unutar kojih vlade olakšavaju industrijsku aktivnost kroz fiskalne i regulatorne poticaje i infrastrukturnu podršku. U ovakvim zonama vladaju drugačiji, tj. povoljniji regulatorni režimi za ulagače. Uloga ovakvih zona je da se olakša gospodarska aktivnost kroz razne vrste poticaja i infrastrukturnom podrškom. U ovom radu su analizirane posebne ekonomske zone u Kini, Indiji, Latviji i Srbiji te su prikazani priljevi FDI u zone. S obzirom na povoljnije uvjete poslovanja, posebne ekonomske zone mogu biti generator privlačenja FDI-a.

Ključne riječi: FDI, posebne ekonomske zone, Kina, Indija, Latvija, Srbija

SUMMARY

There are many expected benefits from attracting foreign direct investments: creating opportunities for the receiving country for better integrate in the global market; contribution to regional development by bringing in factors that are necessary to stimulate economic growth; creating new jobs; securing financial resources; they can lead to the transfer of new technologies, the creation of innovations, etc. Due to the expected benefits from the inflow of FDI, countries develop an incentive policy that is most often reflected in fiscal incentives. The aim of paper is to investigate special economic zones as a factor in attracting foreign direct investment. Special economic zones are geographically limited areas within which governments facilitate industrial activity through fiscal and regulatory incentives and infrastructure support. In these zones prevail more favorable, regulatory regimes for investors. The role of this zones is to facilitate economic activity through various types of incentives and infrastructure support. In this paper, special economic zones in China, India, Latvia and Serbia are analyzed and FDI inflows into the zones are presented. Considering the more favorable business conditions, special economic zones can be a generator of FDI attraction.

Keywords: FDI, special economic zones, China, India, Latvia, Serbia